

Him Yaaim Me Jisas Kraiss Mak Kewisim Mau Tiwei Menmen mekre tiwei ik

Him me Jon Baptais 1:1-8

Jon kikir Jisas keriuwe tipar 1:9-11

Seten kakri han ke Jisas 1:12-13

Jisas katip him yaaim keit Galili 1:14-9:50

Jisas ken Jerusalem katip him yaaim 10:1-13:37

Mit newenkek Jisas kaa 14:1-15:47

Jisas pike kekrit mit nirek 16:1-18

Jisas pike ken wit Heven 16:19-20

*Jon kerek kikir mit neriuwe tipar hirak katip
mit him me God*

(Mt 3:1-12; Lu 3:1-18; Jo 1:19-28)

¹ Him im hiram him yaaim me Jisas Kraiss God Nikan kirak. ² *Nipaa Aisaia kewepyapir him me God hirak kewisim mau tiwei hiram matip mar im:

“God katip mitik hirak kehimitanek kar ik:

‘Hi ariuwet mitik kai kaktip him mai kakininit kakno kaknetit yayiwe.’

³ *Mitik hak keit wit weinik mit ap newik hirak kinap katip hisiuwe kar ik: ‘Yi eiriak yayiwe yaaim me Mitik Iuwe te hirak kakisesim werek.’

⁴ *Hirak mitik niuk mirak Jon. Hirak kikir mit neriuwe tipar. Hirak kan kepu yaank weinik

* **1:2** Mal 3:1; Mt 11:10 * **1:3** Ais 40:3 * **1:4** Ap 13:24, 19:4

kewepyapir him me God katip kar ik: “Yi kerek yi eiweikin sip eiwet menmen enum, yi einen in hi akiri te God kakisak menmen enum yi yirakem.” ⁵ Hir mit nerer wit wit ne provins Judia, hir netike mit yapirwe ne wit Jerusalem hir nan nirek. Hir newepyapir menmen enum hir nirakem, te Jon kikiri nekre mani Jodan.

⁶ *Jon kamir tepnek me kamel mit nirakem mar ke laplap, hirak kamir yink ke kamel kire henpen kau tu. Hirak kaam wise metike manu nikim meit yaank. ⁷ *Hirak katip mit miyapir him kar ik: “Maain mitik hak kakikrehir kai. Hirak Mitik Iuwe kinina. Hi ap Mitik Iuwe har ke hirak au. ⁸ Hi epei hikiri yekre tipar, te maain hirak kakwis God Himin Yaaik kakikre han ki.”

Jon kikir Jisas
(Mt 3:13-17; Lu 3:21-22)

⁹ Me wi im Jisas kinaaiwir wit Nasaret keit provins Galili hirak kan kiun mani Jodan. Hirak kan kiun mani Jodan, Jon kikirek keriuwe tipar. ¹⁰ Hirak kinaaiwir tipar kehin kiniu ken تنهاان eik, Jon kir nepni hiremes mewep mire weipir, God Himin Yaaik kire hore tapi kekiuwe kan kewik. ¹¹ *Te Mitik Iuwe keit God katip him hiram meke nepni man matip mar im: “Ti Nikan kai hi hanhanit. Hi han yaaik heriuwit.”

Seten kari han ke Jisas
(Mt 4:1-11; Lu 4:1-13)

* **1:6** 2Kin 1:8; Mt 11:8 * **1:7** Ap 13:25 * **1:11** Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 12:18; Mk 9:7

12 *Wasenum, God Hımın Yaaik keriuwet Jisas hırak ken yaank weinık. 13 *Hırak kepu ein me wı 40, te Seten kari han kırak. Jisas ketike miyak me yaank nepu ein. Mıt ensel ne wit ke God hır nan nekepek.

*Jisas katıp mıt miyapır hım me God keit Galili
(Mt 4:12-17; Lu 4:14-15)*

14 **Maain mıt han newis Jon kekre wınak enuk ke gavman. Me wı im Jisas kan provins Galili katıp mıt miyapır hım me God. 15 *Hırak katıp kar ik: “Wı epei man menep te God kakının naanmampri yi mıt miyapır ne ti. Yi eiweikın sip eiwet menmen enum yi eiyımtau hım me God eiyisesim.”

*Jisas kenıne mıtıkıt tekyaaıt (4) hırakıt tatis-esik
(Mt 4:18-22)*

16 Jisas keke ti kesiurır wan ken pın, hırak kır Saimon ketike nıkik kırak Andru. Hırakıt tewır hepin iuwe men mekre wan. Hekrit hekrit hırakıt tari saauk. 17 *Jisas ketpıwekıt kar ik: “Yi eitikewa haiu mamno, hi eteikni menmen te yi eiri han ke mıt hır nanises hım mai.” 18 Wasenum hırakıt tınaaiwır hepin mırakıt, hırakıt tisesik.

19 Jisas ken kike, hırak kır Jems ketike nıkik kırak Jon, hırakıt nıkerek hırakıt wik te mıtık niuk mırak Sebedi. Hırakıt tau bot kırakit tek-erwo hepin mırakıt. 20 Hırak kenınewekıt, te hırakıt tınaaiwır haai kırakit hırak kau kekre bot

* 1:12 Mt 9:13 * 1:13 Sam 91:11-13 * 1:14 Mk 6:17 * 1:14 Jo 1:43 * 1:15 Mt 3:2; Ga 4:4 * 1:17 Mt 13:47

ketike mīt han kerek hīr nekepip nekerwo hepin, hīrakīt ten tises Jisas.

Jisas kepīr herwe enuk kenepīn kekeipīn mītīk hak

(Lu 4:31-37)

²¹ *Hīrakīt tisesik, te hīr nen niun wit Kapaneam. Hīr nepu wit Kapaneam, maain wī Sabat epei man, hīrak Jisas ken wīnak kerek mīt nererik nekine hīm me Moses neitai, hīrak katip mīt miyapīr hīm mīrak. ²² *Hīr nemtau hīm mīrak, te hīr han kekrit neriuwe menmen hīrak ketpim. Hīrak ap ketpor kar ke mīt kerek ninīn nertei hīm me Moses netpim. Au, hīrak katip kar ke Mītīk Iuwe Krai kerek God keriuwetek kan kekepi kerekek.

²³ Me wī im, mītīk enuk herwe kau kekrerek hīrak kepu wīnak ik. ²⁴ *Hīrak kīnap katip kar ik: “Jisas ke wit Nasaret, ti han herekyei mekam a? Ti han te hewep a? Hi herteiyit. Ti Mītīk Yaaik Iuwe ke God.” ²⁵ Te Jisas kenerek ketpīwek kar ik: “Herwe enuk ti ekintip wīre wīre ti enepīn ekeipīn mītīk ik etpaan eno.” ²⁶ *Jisas katip kar ik, herwe enuk ketenenik te hīrak keperper kenepip him iuwe, herwe ketpaan kenpīn kekeipīwek. ²⁷ Mīt miyapīr nīr menmen im hīr nepīrpīr nitehiyan nar ik: “Mekak ik. Hīrak ketpai hīm ham yaaim. Hīrak kīre Mītīk Iuwe hīrak katip herwe enun hīr nemtau hīm mīrak hīr nisesim.” ²⁸ *Te waswas hīr mīt miyapīr

* **1:21** Mt 4:13 * **1:22** Mt 7:28-29 * **1:24** Mk 5:7 * **1:26**
Mk 9:26 * **1:28** Mt 4:24

natipan menmen Jisas kiriakem te mit nerer wit wit neit provins Galili hir nertei Jisas.

*Jisas kikaap pita maam pirak hire yaaip
(Mt 8:14-15; Lu 4:38-39)*

²⁹ Jisas kinaaiwir winak eik e, hirak ketike mit narak nen winak ke Saimon ketike Andru. Jems ketike Jon hirakit ten tetikeri. ³⁰ Saimon maam pirak (miye pe mite pirak) hire winap wawaai yeno hire yink sisi. Hir natip Jisas hire winap. ³¹ Te Jisas ken kirep ketenen his mire kika hire wekrit werp, hirak ketpwe kar ik: “Ti hinap epei au.” Te yink sisi epei au, hire yaaip. Hire yaaip te hire wemani menmen hir nanim.

*Jisas kikaap mit miyapir yapirwe hir nire yaain
(Mt 8:16-17; Lu 4:40-41)*

³² *Maain wepni kewen ken, hir mit nerer wit wit neriyei mit miyapir hir ninap, hir netike mit miyapir han kerek herwe mekreri, hir neriyei nen nir Jisas. ³³ Mit miyapir yapirwe ne wit iuwe ik nen nererik nau menep weipir ke winak. ³⁴ *Jisas kikaap mit miyapir kerek hir ninap te hir pike yaain. Mit han hirak kepir herwe enum menpin mekeipnor. Hirak katip herwe hir ap enwepyapirek hirak keimin au emit! Hir nerteiyek hirak Nikan ke God.

*Jisas kiriak menmen kerer wit wit ke provins Galili
(Lu 4:42-44)*

³⁵ *Hekrit enum eik hirak kekrit ketpaan ken

* 1:32 Mt 4:24 * 1:34 Mk 3:11-12 * 1:35 Mt 14:23; Mk 6:46

yaank weinik kitehi God, te hirak ketikerek tewepnak. ³⁶ Maain, Saimon ketike mit han nepu netikerek, hir nen nisesik. ³⁷ Hir nen ninapinek hir netpiwek nar ik: “Mit miyapir yapirwe hir nan ninetnut.” ³⁸ Hirak ketpor kar ik: “Emit! Haiu wen emno wit ham menep te hi hatip mit miyapir him mai heitai en.” ³⁹ *Te hirak ken heriyai heriyai me provins Galili, hirak katip mit miyapir him mirak keit winak kerek mit nererik nekine him me Moses neitei. Hirak kepir herwe enum mau mekre mit miyapir hiram menpin mekeipnor.

Jisas kikaap mitik enuk lepro mewik hirak kire yaaik

(Mt 8:1-4; Lu 5:12-16)

⁴⁰ Mitik enuk lepro mewik hirak kan kewen ninip kitehi Jisas kar ik: “Mitik Iuwe, ti hanhan eriuwa te ti ekepa hi are yaaik.” ⁴¹ Jisas hirak hanhanek te hirak kewis his menterik ketpiwek kar ik: “Hi hanhan ti are yaaik.” ⁴² Hirak katip epei au, in ek lepro menke menpin mekeipniwek hirak kire yaaik. ⁴³ Jisas ketpiwek him manp te hirak keriuwetek ken wasenum. ⁴⁴ *Jisas ketpiwek kar ik: “Ti emtewem. Ti ap etip mitik hak menmen im. Au, ti eno eteikin mitik pris yink kit. Te ti ewetiwek menmen nipaa Moses ketpai haiu mamwet God em, te mit hir nanirtei ti pike ere yaaik.” ⁴⁵ Te mitik ik kemtau him me Jisas au. Hirak kewepyapirem heriyai heriyai, te maain Jisas ap kakno kakitet witeik au. Hirak

* **1:39** Mt 4:23, 9:35 * **1:44** Mk 3:12, 7:36; Lev 14:1-32

kiriakem te mit nanirek hir han yaaik nanirp nanweikniwek. Te hirak kerp pin eik, mit nerer wit wit hir nan nanirek.

2

Jisas kikaap mitik his hit enum hirak kire yaaik (Mt 9:1-8; Lu 5:17-26)

¹ Maain wi ham, hirak pike kan wit Kapaneam. Mit en nertei hirak pike kan kepu winak kirak.

² Hir nertei hirak kepu, te hir yapirwe nen nererik ere winak kenempet keriuweri. Mit han nerp ya wepir menep hir nemtau Jisas ketpor him me God. ³ Hirak wen ketpor him, mitikit tekyaaait ten tekerir mitik kiwaai kentar kinaan. Hirak his hit maa tupe tupe meit. Hirakit tan tatir Jisas tewep mit yapirwe nerp neiyepet wepir, te hirakit ap tatno nimin taau. Te hirakit tehin tiniu leta me winak pinak ein. ⁴ Hirakit tehin tiniu winak ten niu ein, hirakit tenke toni kiwapin winak siup kerek Jisas hirak kerp ketin ni en. (Mit ne Juda hir newis toni kiwapin winak siup. Nipin au. Wit hirak تنهاان weinik, hir niu auri.) Hirakit tenke toni ere khi wisenuk kepeit, hirakit tinaaiwir kinaan kerek mitik kiwaai kekrerem men ti. ⁵ *Jisas kertei hirakit tetike mitik kiwaai kinaan han kitet hirak kakikepik, hirak ketpiwek kar ik: "Mitik, hi esak menmen enum mit hiram mamno."

⁶ Hirak katip kar ik, te mit han kerek ninin nertei him me Moses natip mit miyapir em, hir nau neit en hir han kitet nar ik: ⁷ *"Ko! Kenmak hirak katip kar ik? Hirak katip enum

* 2:5 Lu 7:48 * 2:7 Ais 43:25; 1Jo 1:9

kekrehir ke God. Hirak kire God te hirak ketpim a? God kerekek kakisak menmen enum mamno. Mit taauye!”⁸ Jisas kertei kekre han kirak hir han kitet nar ik, te hirak ketpor kar ik: “Yi ap han ekitet menmen mekre han ki mar im au emit!⁹ Hi atip mitik kiwaai kentar kinaan, ‘Hi esak menmen enum nipaa ti hiriakem hiram mamno,’ yi yepitari hi atip werek auye. Te hi atip mitik, ‘Ti ekrit etenen yeno eiyim eno, hirak kakikrit kakno, yi eiyirtei hi atip werek te hi esak menmen enum me yi mit. Hi etpi mekam te yi han ekiteta?’¹⁰ Hi tewen etpiwek har ik: ‘Ekrit eno,’ te yi eiyirtei hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe hi esak menmen enum yi mit ne ti yi yiriakem.”¹¹ Hirak ketpor epei au, hirak katip mitik kiwaai kekre kinaan kar ik: “Ti ekrit etenen kinaan mit eiyim eno witeik.”¹² Hirak katip epei au, te mitik kehin kekrit ketenen kinaan mirak kewepi ken witeik. Mit nirek, te hir nepirpir newenipi God Hirak Iuwe, hir natip nar ik: “Hiau mir menmen yaaim mar im nipaa ein auye.”

Jisas kenine Livai hirak kisesik
(Mt 9:9-13; Lu 5:27-32)

¹³ Maain Jisas pike kitet تنهاان ken wan ke Galili, mit nen nererik te hirak ketpor him me God. ¹⁴ *Hirak wen kitet تنهاان hirak kir Livai, hirak nikan ke mitik Alfias, hirak naanmipre winak ke mit hir newir pewek me takis. Jisas kirek ketpiwek kar ik: “Ti etikewa hawir wariyakit wauno te ti ehises him mai.” Livai kekrit kisesik ketikerek ten.

* 2:14 Jo 1:43

15 Maain Jisas kau wɨnak ke Livai. Mɨt yapɨrwe enun kerek hɨr neit takis nekintɨp pewek ham nɨsawɨnem, hɨr nen netike mɨt kerek nɨriak menmen enum hɨr naam menmen netike Jisas ketike mɨt nɨrak disaipel kerek nises hɨm mɨrak.

16 *In ek mɨt han nepu, niuk mɨr Farisi, hɨr ninɨn nises hɨm me Moses. Mɨt han nepu niuk mɨr Skraip. Hɨr ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp mɨt em. Hɨr nɨr Jisas ketike mɨt naanmɨpre pewek me takis netike mɨt kerek hɨr nɨriak enum, hɨr yapɨrwe newepnak nekiyan naam menmen. Hɨr mɨt Skraip natɨp Jisas disaipel nɨrak nar ik: “Kenmak hɨrak kɨpaam menmen ketike mɨt nari pewek me takis netike mɨt nɨriak menmen enum a?” 17 Jisas kemtau hɨm mɨr, te hɨrak ketpor kar ik: “Mɨt nɨnap nanɨno nanɨr mɨtik dokta. Mɨt hɨr manpenun neit taau. Hi epei han tɨ hari han ke mɨt hɨr nɨriak enum. Mɨt kerek hɨr han kitet hɨr yaain au.”

Jisas katɨp me hɨm ham yaaim
(Mt 9:14-17; Lu 5:33-39)

18 Maain wɨ ham mɨt nises hɨm me Jon netike mɨt ne Farisi hɨr han tewenɨn menmen me God yaaim, te hɨr nanɨt nɨnpɨ nanu. Mɨt han nɨri te hɨr nan nɨr Jisas nitɨwekhi nar ik: “Mɨt ne Jon netike mɨt ne Farisi hɨr nanɨt nɨnpɨ nanu. Nenmak te mɨt nises hɨm mit nɨriakem au?” 19 Jisas ketpor tok piksa kar ik: “Mɨt nanɨt nɨnpɨ nanu nantike mɨtik epei keit mɨte a? Taauye! Hɨr han yaaik nanɨm menmen nantikerek. 20 Maain wɨ

* 2:16 Mt 11:19; Lu 15:1-2

ham h̄r m̄t han h̄r nant̄wekhis neiȳk nan̄no, te h̄r m̄t n̄rak nan̄t nin̄p̄ rek nanu.”

²¹ H̄rak wen ketpor tok piksa kar ik: “M̄t h̄r ap nekerwo laplap ham kike yaaim ment̄r ham enum tokim au. H̄r nekerwewim, maain h̄r nankemyet laplap h̄ram mamno mamre kike mamri laplap tokik mamwepim. ²² M̄t h̄r ap newen t̄par wain wen petep mekre meme hiyei tokim auye! H̄r nanwenem te wain t̄werpek mamniu, hiyei tokim mamwep te wain mamwen mamno t̄, hiyei enum mamwep mam̄t. Au, m̄t newen wain wen petep mekre meme hiyei wen yaaim n̄mnam.”

H̄m me w̄ Sabat
(Mt 12:1-8; Lu 6:1-5)

²³ *Maain w̄ sabat ham, Jisas h̄rak ketike m̄t disaipel n̄rak h̄r nen nitet ni ham. M̄t n̄rak newen wit yehes m̄ram neh̄s newenem h̄r naam. ²⁴ M̄t ne Farisi kerek nin̄n n̄ses h̄m me Moses h̄r nat̄p̄ Jisas nar ik: “Ko! Nenmak te m̄t nit n̄r̄iak menmen im enum a? N̄paa God kewet Moses h̄m lo me w̄ Sabat, te haiu metput me m̄t nit h̄r newen wit yehes au em̄t.”

²⁵ *Jisas h̄rak ketpor kar ik: “Yi ap han kitet werek menmen yi yekinaam me h̄m me maam kiau Devit a? N̄paa h̄rak ketike m̄t n̄rak nin̄p̄ maan te h̄r naam menmen nar ke haiu m̄t in ek epei maam. Te yi wen yep̄tari h̄r n̄r̄iak enum au, yaaim ye! ²⁶ *Abaiata h̄rak wen m̄t̄ik hetpris naanm̄pre w̄nak ke God, h̄rak Devit ketike m̄t n̄rak nen w̄nak eik n̄m̄n ein naam bret tokim

* 2:23 Diu 23:25 * 2:25 1Sml 21:1-6 * 2:26 Lev 24:5-9

mít newisim me God miwaai mensiu kinaan menep. Mít naanmipre menmen me God, hir keriyen naam bret tokim mirak. Mít han au. Him me Moses matip emit, te hirak Abaiata kewet Devit ketike mít narak em hir naam. ²⁷* God kinin kirak mít. Hirak hanhani, hirak kehimitan wi sabbat hiram mamkaap mít keriyen. ²⁸ Hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe hi Mitik Iuwe, hi hinin menmen me wi sabbat.”

3

Me wi Sabbat Jisas kikaap mít his enum (Mt 12:9-14; Lu 6:6-11)

¹ Maain Jisas pike ken winak kerek mít nererik nekine him me Moses neitai en. Mitik enuk his miutip meweikin hirak kau ein. ²* Mít han hir nipirek hirak kakikepik me wi Sabbat te hir nenerek nansiuwek him nanriyaak kakno winak enuk. ³ Jisas katip mitik his enuk kar ik: “Ti enen in.” ⁴* Hirak epei kan, Jisas katip mít kar ik: “Me wi Sabbat him me God kerek Moses kewisim mau tiwei hiram mewisai haiu mirak menmen yaaim o enum? Haiu emkaap mít o haiu emnip?” Hir au nekintip neit. ⁵* Hirak kiwaainaan kiri kemaantiwo han enuk kentar hir mít han toenuk. Hirak katip mitik his enum kar ik: “Ti esiuwe his emnen.” Hirak kesiuwehis mirak te his pike mire yaaim. ⁶* His mire yaaim te mít ne Farisi hir nen witeik nen nererik netike mít kerek nises him me mitik iuwe King Herot, hir nimenipin Jisas nankip.

* 2:27 Diu 5:14 * 3:2 Lu 13:14 * 3:4 Lu 14:3 * 3:5 Jo
11:33, 12:40 * 3:6 Mt 22:15-16

Mit yapirwe nises Jisas

⁷ Jisas ketike mit disaipel narak hir nen wan eik. Mit yapirwe ne provins Galili hir nisesik nen nererik netike mit ne Provins Judia, ⁸ *Idumia, wit yapirwe ke mani Jodan pinak ein, wit Taia, wit Jerusalem ketike wit Saidon. Hir yapirwe nemtau menmen Jisas epei kiriakem, te hir nan nanirek. ⁹ *Hir epei nan, Jisas katip mit narak kar ik: “Yi yayit bot eiyik einen eiteninek te mit ap nanipira hi ankewin hir nanintirira.” ¹⁰ *Nipaa Jisas kikaap mit miyapir yapirwe ninap hir nire yaain, te in ek mit yapirwe ninap newep mit hir nan nerp menep newis his mentar Jisas, te hir nire yaain. ¹¹ *Hirak ken kitet ein ein, herwe enun nirek nitehir nau ti nenepip nar ik: “Ti Nikan ke God.” ¹² *Te Jisas ketpor him manp hir ap nanwepypirek au emit!

Jisas hirak kehis mit disaipel nar hiswiyen wik (Mt 10:1-4; Lu 6:12-16)

¹³ Maain Jisas kehis mit kerek hirak hanhani keninor hir nan nisesik netikerek nen nau miniu (o neyip) kentir ein. ¹⁴ Hir nau ein, hirak kehis mit hiswiyen wik (12) hirak kewep niuk kenewor niuk mır “Aposel.” Hekrit hekrit hir netikerek nanriyan nanisesik nanimtau him mirak. Maain hirak kakriuweti nanino nantip mit miyapir him mirak. ¹⁵ Maain hirak kakriuweti kakwisi hir nepir herwe enun nanino nankeipin mit. ¹⁶ *Im em hiram niuk me mit hirak ketorhis keriyei

* **3:8** Mt 4:25 * **3:9** Mk 4:1; Lu 5:1-3 * **3:10** Mt 14:36 * **3:11**
Lu 4:41 * **3:12** Mk 1:34 * **3:16** Jo 1:42

netikerek: Saimon (h̄rak kewis niuk m̄rak ham Pita), ¹⁷ *Jems, ketike n̄kik k̄rak Jon, h̄rak̄it n̄kerek te Sebedi (H̄rak kewis niuk m̄rak̄it wik Boanesis kentar h̄rak̄it tat̄ip h̄m iuwe m̄re nepni mewen̄n). ¹⁸ H̄rak wen kehimitan Andru, Filip, Batolomyu, Matyu, Tomas, Jems h̄rak n̄kan ke m̄t̄ik Alfias, Tadius, Saimon Selot, ¹⁹ h̄r netike Judas ke wit Iskeriot kerek kewepyap̄r Jisas te m̄t enun nepan n̄rak neiȳk nen nak̄ip.

M̄t nat̄ip Bielsebul k̄kaap Jisas kep̄r herwe enun nekeip̄n m̄t

(Mt 12:24-32; Lu 11:14-23, 12:10)

²⁰ *Jisas keh̄s m̄t hiswiyen wik (12) epei au, h̄rak ken w̄nak k̄rak eik. H̄rak ken w̄nak, m̄t yap̄rwe nererik w̄nak k̄rak te h̄rak ketike m̄t disaipel n̄rak ap te nan̄m menmen taau.

²¹ *Maain miye p̄rak wetike kikrek t̄rak h̄r nerteiyek, h̄r nen nare nant̄iwekhis nanriyaak neiȳk nan̄no n̄r ein nentar h̄r han kitet h̄rak han ken sip h̄rak ketaritari. ²² *M̄t kerek nin̄n nertei h̄m lo me Moses nat̄ip m̄t miyap̄r em, h̄r n̄inaaiw̄r wit Jerusalem nekiuwe nan nat̄ip nar ik: “Herwe enuk niuk m̄rak Bielsebul h̄rak kers̄s Jisas te h̄rak Seten kewis Jisas h̄rak kin̄n herwe enun kep̄ri nan̄no nankeip̄n m̄t.”

²³ Jisas kertei menmen h̄r netpim te h̄rak ken̄ne m̄t ein h̄r nan nerp menep in, h̄rak ketpor tok piksa kar ik: “Seten kenmak te h̄rak kep̄r herwe n̄rak nekeip̄n m̄t a? Taauye! ²⁴ M̄t ne wit hak h̄ras nan̄nepan, te h̄r nankiyan

* **3:17** Lu 9:54 * **3:20** Mk 6:31 * **3:21** Jo 10:20 * **3:22** Mt 9:34, 10:25

nantike mīt han ne wit hak naninapan taauye!
²⁵ Mīt ne weiwik miutip hiras naninapan te hīr nanirkeik te hīr nankiyan nanu nanit? Au, hīr nanīwaank hiras. ²⁶ Seten hīrekes kepir herwe nīrak nankeipin mīt, hīr naninke hasini nanīwaank hiras. ²⁷ Hi hinin Seten hi epir herwe nīrak nekeipin mīt, hīram mar ke mītik hak kinin kakno kakwep weipir kaksenkek mītik enuk yehes enum o mītik iuwe, te hīrak kakit menmen mīrak meit wīnak eik keiyim kakno.

²⁸ “Hi etpi werek. Menmen enum mīt nīriakem metike hīm enum hīr netpim hīrak God kakisakem han ekitetim au. ²⁹ Te mīt natip enum me menmen God Hīmīn Yaaik kīriakem, hīrak ap te kakisakem taau! Hīram mamu mamit tipmain tipmain enum eik.” ³⁰ * (Jisas katip hīm im kentar mīt han ne Jerusalem hīr natip nar ik: “Herwe enuk kersisek kekepik te hīrak kepir herwe enun nekeipin mīt.”)

Neimīn hīr ne weiwik me Jisas
(Mt 12:46-50; Lu 8:19-21)

³¹ * Hīrak katip epei au, Jisas miye pīrak wetike kikrek tīrak nan nerp witeik nenīnewek. ³² Mīt nau neit nīmīn nemtau hīr nenīnewek, hīr netpīwek nar ik: “Miye pit wetike kikrek nit hīr nerp witeik nenīnut.” ³³ Jisas ketpor kar ik: “Neiyin hīr nīre miye wetike kikrek nai?” ³⁴ Hīrak kīwaainaan kīr mīt nau menep te hīrak katip: “Mīt in hīr nīre miye wetike kikrek nai.

* **3:30** Jo 10:20 * **3:31** Mk 6:3; Jo 2:12; Ap 1:14

35 Mít kerek nemtau hím me God nisesim, hír keriyen nire miye wetike kikrek o yenterer nai.”

4

Jisas katíp tok piksa me mítík kamír wit yehes mau ni

(Mt 13:1-9; Lu 8:4-8)

¹ *Jisas pike ken wan ke Galili kerp tenhaan eik katíp mít hím me God. Hírak kepu ein, mít yapírwe nan nererik nanímtau hím mírak. Hír nerp menep menep nersís Jisas, te hírak ken kau bot kíwaai kentar wan menep tenhaan. Mít yapírwe nau tenhaan nemtau hím mírak.

² *Hírak ketpor tok piksa kar ik:

³ “Yi eiyímtewem! Hírak mítík hak ken kewír yehes meit ni mírak. ⁴ Hírak wen kewírem, ham menke míwaai yayiwe, hore meniuwe man maam. ⁵ Yehes ham híram menke míwaai tí kentar nan mewo waswas mekre tí kike. ⁶ Maain, wepni iuwe kan kamíp, híram meweiwei maa keremem. ⁷ Yehes ham menke míwaai tí kerek nípaá waai enum tík tík mewiyen. Maain, waai enum tík tík pike mewo míwapínem, te híram ap mari au. ⁸ Yehes ham menke míwaai tí yaaik nípaá mítík kewenek. Híram mewo iuwe mari yapírwe. Ham mari 30, ham mari 60, ham mari 100.” ⁹ Jisas katíp hím mírak míkaru mar ik: “Neimín yi yertei hím mai werek werek yi han ekitetim werek werek.”

Kenmak Jisas katíp tok piksa

(Mt 13:10-17; Lu 8:9-10)

* **4:1** Mk 3:7-9; Lu 5:1-3 * **4:2** Mt 13:34; Mk 4:33-34

10 Maain, mit yapirwe epei nen, Jisas hirak kepu weinim ketike mit hiswiyen wik narak (12) netike mit han disaipel kerek nemtau him mirak keriyen. Hir nepu nitiwekhi him me nipaa hirak ketpim. 11 Te hirak ketpor kar ik: “God kewisi yi yertei menmen me hirak kinin naanmipre menmen karkeik. Nipaa God ap kewepyapirem, te mit hir nerteiyem au. Hi etpim hisawinem te yi mit keriyen yertei menmen me God. 12 *Mit han toenuk au. Hi etpim hisawinem hetpor te ‘hir enir menmen te hir ap nerteiyem, hir nemtewem te hir nerteiyem au. Hir nertei te hir neweikin han newet God em, God kakisak menmen enum hir narakem. Hir nepitari menmen te hirak kakisak menmen enum mir au.’

*Jisas kewepyapir him me tok piksa
(Mt 13:18-23; Lu 8:11-15)*

13 “In ek yi yepitari menmen im hi etpiyem hisawinem, te maain yi eiyirtei menmen ham hi etpiyem hisawinem mamirkeik? Taauye! Hi are ewepyapir im em, te maain yi eiyirtei him me God werek werek. 14-15 Yehes miwaai yayiwe hiram mar ke mit hir nemtau him me God, te Seten kan keweiknor han kir hir han kaa him mirak. 16 Yehes menke miwaai ti kike kentaran hiram mar ke mit nemtau him me God hir han yaaik. 17 *Yehes nekenik kike mewe mepu, maain wepni kamip hiram meweiwei maa hiram mire mit. Mar im hir nepu han yaaik, te maain mit hir han neneri newepnaki, hir han

* 4:12 Ais 6:9-10; Jo 12:40; Ap 2:26-27 * 4:17 Mt 26:31

enuk naninaaiwir him me God mamit. ¹⁸ Yehes miwaai ti nipa waai tiktik mewi miwapin yehes hiram mar ke mit hir nemtau him me God. ¹⁹ *Te hir han kitet menmen yapirwe. Hir han yaaik nanit pewek yapirwe, hir hemkre menepam ner-iuwe menmen heriyai heriyai ere han kir kenke kenterim. Him me God mepu mekre han kir au, hir han kaa rem meit. ²⁰ Yehes miwaai ti yaaim mari yapirwe, hiram mar ke mit nemtau him me God hir nisesim niriak menmen yaaim. Mit han kike, mit han iuwe, mit han wisenum.”

*Him me si mit nisawinek kekre sar
(Lu 8:16-18)*

²¹ *Jisas hirak pike ketpor kar ik: “Yi yayit si te yi eisawinek ekikre sar o eknik yeno a? Taauye! Yi eiwisik ekintar yeno eku niu ekir. ²² *Menmen yapirwe misawin meit, maain hiram pike mamu yaain mit nanirteiyem. Menmen ham yapirwe mit hir nehanem, maain hiram mamu yaain mit nanirteiyem. ²³ Keiyin kakirtei, hirak kakimtwem.”

²⁴ *Hirak wen ketpor kar ik: “Menmen yi eiyimtwem yi han ekitetim werek werek. Mar ke yi han kitet mit netike menmen hir niriakem, maain mar im God han kakiteti yi mit kakrekuiyem, te hirak kakriyaam wisenum. ²⁵ *Mitik hak ketenen menmen, te God kakwetiwewek menmen ham mamtikerem hiram yapirwe. Mitik hak au ketenen menmen kike,

* **4:19** Mt 19:23-24 * **4:21** Mt 5:15 * **4:22** Mt 10:26; Lu 12:2

* **4:24** Mt 7:2 * **4:25** Mt 13:12

menmen mīrak kike God kakriyaam mamno mamkeipniwek mamīwaank mamit.”

Tok piksa me yehes mewo

²⁶ Jisas wen katip: “Menmen God kīriakem kakri han ke mīt te hīr nanisesik, hīram mar ke mītīk kamīr yehes mau ni. ²⁷ *Wītaan o wanewik hīrak kīwaai o kīriak menmen, yehes mewo. Hīrak kīrem mewo, te hīrak kepītari karkeik te hīram mewo. ²⁸ Tī hīrekes kenip yehes mewo men mine tīwei, maain heneik mewim hīram mamri mamine nīkim mīram. Mītīk au, tī erekek kenip menmen mewo. ²⁹ *Maain yehes me nenhep maa, mītīk kaknen kakwenem.”

Tok piksa me nu mastet

(Mt 13:31-32; Lu 13:18-19)

³⁰ Jisas wen ketpor kar ik: “Hi etpi menmen God kīriakem kakri han ke mīt kakriuwereh hīram mīre mekam? Hi etpi hīm im. ³¹ Yehes me nu mastet men tī mewo hīram kike kike. (Hīram mar ke God kinīn naanmīpre mīt, te maain hīr yapīrwe nanīrtei menmen mīrak.) ³² Maain, hīrak mastet nīkik kakwo kakre iuwe, hīrak kinīn menmen mīt namīr mau ni eim, hīrak ken niu kakwīrīr heneik mewik, te hore mamnen mamwik mamwis yaank mentar heneik mīrak.”

Jisas katip mīt hīm tok piksa keremem

(Mt 13:34-35)

³³ Jisas katip mīt yapīrwe tok piksa mar im ere hīrak keremir yinam au meit mentar hīr ap nerteiyem wen au. ³⁴ Hīrak katip tok piksa mar

* 4:27 Je 5:7 * 4:29 Joe 3:13; Rev 14:15

im katip mit yapirwe rem keriyen. Te hirak ketike mit narak nepu weinim, hirak kewepyapir menmen nipaa hirak ketpim kisawinem.

*Jisas katip te yuwerep katin kike kike keit
(Mt 8:23-27; Lu 8:22-25)*

³⁵ Maain hinkewi menep kakre witaan, Jisas katip mit narak kar ik: “Haiu emno emrekir wan emno pinak ein.” ³⁶ Hirak ketpor, te hir netikerek wen nau bot ninaaiwir mit yapirwe nerp tenhaan. Mit nau bot ham netikeri nen. ³⁷ Hir wen nepno ein, yuwerep kiniu kan keriuwet wan te tpar kehinhin kekre bot. ³⁸ Jisas kiwaai kinatin kekre bot sip kirak kewis paan kentar yeno tap mirak. Mit narak nan nekotitek netpiwek nar ik: “Haai, ti ap han kitetai au a? Haiu wan kiniu kakwep te haiu mami.” ³⁹ Te Jisas kekrit katip wan yuwerep kewenek kar ik: “Hihe enuk ewaai ehit!” Hirak katip epei au, yuwerep katin kike kike, wan hihe enuk kiwaai keit. ⁴⁰ Te Jisas katip mit narak kar ik: “Yi yenmak te yi yinaain a? Yi ap han kiteta wen au a?” ⁴¹ Hir nemtau him mirak, hir ninaain natipan main main nar ik: “Mitik ik hirak keimin? Hirak mitik kerekek? Hirak kertei kewen yuwerep wan hihe enuk kiwaai keit.”

5

*Jisas kepir herwe enuk kenpin kekeipin mitik
(Mt 8:28-34; Lu 8:26-29)*

¹ Hir nau bot nerekir wan nen pinak ein, hir niun ti ke wit ke mit ne Gerasa. ² *Jisas

* 5:2 Mk 1:23

h̄irak kenke k̄inaaiw̄ir bot kiun tenhaan ken p̄in eik, m̄it̄ik hak kerek herwe enuk kers̄isek h̄irak k̄inaaiw̄ir herwe hei k̄in̄ik m̄iniu (o neiȳip), h̄irak kan Jisas. ³ M̄it̄ik ik hekrit hekrit kepu kekre herwe hei k̄in̄ik m̄iniu (o neiȳip). M̄it̄ han h̄ir ap nenke sen nesenkekik neriuwerem in ek au. ⁴ H̄ir n̄ipaa nesenkekik neriuwe sen mau his h̄it̄ m̄irak, te h̄irak au kari me his ketnim, h̄irak kew̄ir nan kenemt̄in me h̄it̄. M̄it̄ han h̄ir nep̄itari n̄ir̄iak menmen te h̄irak k̄ire yaaik kau keit, taau. ⁵ Hekrit hekrit w̄itaan wepni, h̄irak kepu kepeit kep̄ikre herwe hei k̄in̄ik m̄iniu (o neiȳip), h̄irak kenep̄ip kenep̄ h̄irekes keriuwe nan kerekir ȳink k̄irak.

⁶ H̄irak k̄ir Jisas keperp ein, h̄irak kesiuk̄in ken kewen nin̄ip kiteh̄ir kewen̄ipiyek kerp menep, ⁷*h̄irak kenep̄ip kat̄ip kar ik: “Ti N̄ikan ke M̄it̄ik Iuwe ti henmak te t!” ⁸ Herwe k̄inapen kentar Jisas n̄ipaa ketp̄iw̄ek kar ik: “Ti herwe enuk enke enep̄in ekeip̄n̄iw̄ek.” ⁹ Jisas kit̄iw̄ekhi kar ik: “Ti ekine h̄irekes.” Herwe kat̄ip, “Hi niuk mai m̄it̄ yap̄irwe hentar haiu herwe yap̄irwe mers̄isek.” ¹⁰ H̄irak kitehi Jisas h̄im iuwe te h̄irak ap kakriuw̄eti nan̄inaaiw̄ir wit̄ ik au ek̄it!

¹¹ Sak yap̄irwe meit̄ m̄iniu (o neiȳip) eik maam menmen.

¹² Herwe nit̄iw̄ekhi nar̄ ik: “Ti eriuwet̄ai haiu mamno mam̄kre sak.” ¹³ Jisas h̄irak kewenhi te h̄ir netpaan n̄ir̄ir nekeip̄in m̄it̄ik ik, h̄ir nen nekre sak. Sak yap̄irwe mar 2,000 h̄iram m̄ir̄ir mekiuwe m̄iniu (o neiȳip) men mam̄in wan t̄ipar mekiuwe h̄im yip̄ir h̄iram maa meit̄.

* 5:7 Mk 1:24

¹⁴ Mít kerek naanmipre sak hír nírír nen natíp mít ne wit iuwe, mít ne wit kike me menmen im epei man. Hír nemtau menmen im, hír nan nanír menmen mít hír epei netporem. ¹⁵ Hír nan nír Jisas ketike mítík nípaa herwe nersisek. Mítík ik hírak kau tí han yaaik, hírak epei keriuwet klos, te hír mít nínapen. ¹⁶ Mít naanmipre sak wen netpor menmen hír epei nirem me mítík enuk ketaritari ketike sak. ¹⁷ Hír nemtau menmen im, hír nitehi Jisas him iuwe hírak kaknaaiwír wit kír.

¹⁸ Hír nitíwekhi nar ek, te hírak ken kau bot. Hírak mítík nípaa herwe nersisek kitehi Jisas, te hírak ketikerek tatno. ¹⁹ Te Jisas ketpíwek kar ik: “Au, ti ehu in eno wit me mít nit eteiknor etpor menmen Mítík Iuwe hírak kerekjutem han tewenínit kekepit.” ²⁰ *Te hírak ken wit mar hiswiyen (10) niuk míram Dikapolis, hírak katíp kewepyapír menmen Jisas kerekýwekem. Mít en nemtewem hír nepírpír han yaaik han kitetim.

Jisas kíkkaap mítík iuwe níki pírak wetike míte híre winen hemkre
(Mt 9:18-26; Lu 8:40-56)

²¹ Jisas píke ken kau bot ketike mít nírak, hír nerekir wan nen pínak ein. Jisas kenke kínaaiwír bot píke ken kiun tenhaan eik, mít yapíwe nerp nererik neweikníwek kerp en. ²² Hír nerp nererik neweikníwek kerp en, mítík hak kerek naanmipre wínak kerek mít nererik nekine him me Moses neitai, niuk mírak Jairas, hírak kan

* 5:20 Mt 4:25; Mk 7:31

kenke kiteh̄r k̄iwaai h̄it me Jisas, ²³ *h̄irak kat̄ip h̄im iuwe kar ik: “N̄iki pai nepei menep wawi waunatin wauno. Ti enen etikewa euno ti ewis his menteriye te h̄ire aure yaaip h̄ire p̄ike waw̄ikrit wawu.” ²⁴ H̄irak ketp̄iwek, te Jisas ketikerek ten ein.

H̄irak tetike m̄it disaipel n̄irak nen en, m̄it yap̄irwe nisesi nen nerp neweik̄in Jisas. ²⁵ M̄ite piut̄ip wisēs Jisas wetikeri, h̄ire w̄inap hekrit hekrit winen hemkre me tito mar hiswiyen wik (12). ²⁶ H̄ire n̄ipaa wen w̄ir m̄it dokta yap̄irwe, h̄ire wew̄ir pewek wewetorem weiȳim wat̄in h̄irehes ere h̄iram epei au mesi. Te h̄ir nertei nekepye au. H̄ire wen w̄inap winen hemkre. ²⁷ *H̄ire wemtau m̄it nat̄ip menmen Jisas h̄irak k̄ir̄iakem, te h̄ire wisēsik. ²⁸ H̄ire han kitet war ik: “Hi awis his mentar laplap m̄irak kerekek, te hi p̄ike are yaaip.” ²⁹ H̄ire wesiuwe his wewis̄im mentar laplap m̄irak, hemkre k̄ire kat̄in keit, h̄ire w̄ire yaaip. Te h̄ire wertei h̄ire winen hemkre epei au keit. ³⁰ *Jisas h̄irak kertei menmen m̄irak yaaim iuwe m̄inaiw̄irek men m̄ikaap neim̄in, te h̄irak keweik̄in k̄iwaainaan kitehi m̄it kar ik: “Keim̄in keten̄ino laplap mai?” ³¹ M̄it n̄irak disaipel netp̄iwek: “Ko! M̄it yap̄irwe neweik̄in̄it. Kenmak te ti hitorhi me laplap mit a?” ³² Au, Jisas wen k̄iwaainaan kak̄ir keim̄in keten̄in̄iwek laplap. ³³ M̄ite ip wertei h̄ire epei w̄ire yaaip, te h̄ire wep̄irp̄ir wan wenke witeh̄ir w̄iwaai h̄it me Jisas wewep̄iyap̄ir menmen h̄ire w̄ir̄iakem. ³⁴ *Te

* **5:23** Mt 8:3; Mk 7:32 * **5:27** Mk 6:56; Mt 14:36 * **5:30** Lu 6:19
 * **5:34** Mk 10:52; Lu 7:50, 17:19

Jisas ketp+iwe kar ik, “M+ite, ti han kiteta hi ekepit, te ti ere yaaip. N+ipaa ti h+inap te in ek ti epei ere yaaip.”

³⁵ H+irak wen ketp+iwe, m+it+ik Jairas m+it n+irak nan netp+iwek nar ik: “N+iki pit epei waa, henmak te ti eriyaam ektan Jisas? Ti ewis+ik kakno?”

³⁶ Te Jisas kemtewem h+irak kat+p m+it+ik Jairas kar ik: “Ti ap enaain au. Ti han ekiteta kerekek.”

³⁷ H+irak kewis Pita, Jems ketike n+ik+ik k+irak Jon tetike m+it+ik ik keretet, h+irak+it ten ein. H+irak kewen m+it han au, h+ir nerp in. ³⁸ H+irak+it ten t+ipiun w+inak ke m+it+ik ek, h+irak Jisas k+ir m+it h+ir n+ik+it+ep nesikeyaanmi. ³⁹ *H+irak ken w+inak ke n+im+in ein, h+irak ketpor kar ik: “Yenmak te yi y+ik+it+ep? H+ire ap waa au, h+ire w+iwaai kerep+ep.”

⁴⁰ H+ir nemtewek kat+p kar ik te h+ir nenwes+isek enum enum nen. Te h+irak keriuweti nen wit eik. H+irak ketike miye haai n+ire nen netike Pita, Jems, Jon neit haau me n+iki w+iwaai weitai en. ⁴¹ *H+irak ketenen+iwe his kiut+p ketp+iwe h+im me m+it ne Isrel kar ik: “Talita kumi.” Haiu meweik+in h+im haiu mat+p mar ik: “N+iki kike hi hetput ti ekrit.”

⁴² H+ire wekrit wasenum witet ein ein. (N+ipaa ein h+ire wepu titu mar hiswiyen wik (12).) H+ir m+it n+irep h+ire witet ein ein h+ir nenemy+iwe naan nat+p: “Ko!” ⁴³ *Jisas ketpor h+im iuwe te h+ir ap nanwepyap+irek au em+it. Epei au, h+irak ketpor h+ir nanwet+iwe menmen te h+ire waw+im.

6

* 5:39 Jo 11:11 * 5:41 Lu 7:14 * 5:43 Mk 1:44, 7:36

*Mit ne wit Nasaret neweik'in sip newet Jisas
(Mt 13:53-58; Lu 4:16-30)*

¹ Jisas kinaaiwir wit ik ek ken kiun wit kirak eik. Mit narak hir nisesik. ² *Hirak ken kiun witeik, maain wi sabat ham, hirak ken kekere winak kerek mit nekine him me Moses neitai en, hirak katip mit miyapir him me God. Hir nemtewek, hir nehinhin natip nar ik: "Keimin ketpwek him im te hirak ketpaiyem? Karkeik te hirak kertei menmen im? Hirak kiriak menmen yaaim nipaa haiu ap mirem au. ³ *Mitik ik ek hirak kime winak kerekek. Hirak nikan ke Maria. Hirak heiyuwe ke Jems, Josep, Judas tetike Saimon. Yenterer narak nau in netikewai. Hirak Mitik Iuwe au. Hirak mitik weinik kepir ke haiu mit keriyen." Te hir han toenuk neriuwerek nineinik. ⁴ *Jisas ketpor kar ik: "Mitik hak katip mit menmen God keteikniwekem, niuk mirak iuwe men heriyai heriyai merer wit wit. Te niuk mirak ap iuwe keit wit kirak, o weiwik miutip mirak o miye haai kikrek o yenterer narak au." ⁵ *Hirak ap kiriak menmen yaaim yapirwe nipaa mit ap nrem au, te hirak kewis his mentar mit nnap kekekpi hir nre yaain manpenuk neit. ⁶ Hirak kenke kekleri kentar mit in ap han kitetik.

*Jisas keriuwet mit aposel narak nar hiswiyen
wik (12)*

(Mt 10:5-15; Lu 9:1-6)

⁷ *Hirak kari mit hiswiyen wik narak (12) nau hirak ketpor menmen. Hirak ketpor menmen, hirak kenkeri keriuweti nre wik wik nen nerer

* 6:2 Jo 7:15 * 6:3 Jo 6:42 * 6:4 Jo 4:44 * 6:5 Lu 4:40

* 6:7 Lu 10:1

wit wit. Hırak kewisi hır nekrehir kırak nepır herwe enun nanıno nankeipın mıt. ⁸ *Hırak ketpor hım iuwe te hır ap nanıt menmen yapırwe neiyım nanıno au emıt! Pewek o wapnake o menmen au. Paap kerekek te hır neke tı neriuwerek. ⁹ Hır neriuwet su, te saket wik au emıt, miutıp keremem. Hırak ketpor kar ik: ¹⁰ “Me wı yi yaino yayu yayıkre wınak hak, yi ap yayım menmen eirer wınak ham au emıt. Wınak kiutıp kerekek ere yi yainaiwir wit yaino wit hak. ¹¹ *Mıt ne wit hak ap neriyi mıt naanmampri yayıt wınak kır nanımtau hım mi au, yi einaaiwir mıt in einepep toni waniu (o win) mau hit mit, te yi yeteiknor hır nırak enum.” ¹² Hırak ketpor epei au, hır mıt nırak nen natıp mıt miyapır han hım me God me hırak katıp mıt hır nanweikın sip nanwet menmen enum. ¹³ *Hır nepır herwe enun yapırwe nekeipın mıt, hır newen wel mentar mıt nınap, te hır nıre yaain.

*Mıt nenep Jon kerek kırkır mıt, hırak kaa
(Mt 14:1-12; Lu 3:19-20, 9:7-9)*

¹⁴ *Mıtık iuwe King Herot kinın naanmıpre mıt ne Isrel, hırak kertei menmen Jisas kırıkakem kentar Jisas niuk mırak iuwe te mıt hır nertei menmen hırak kırıkakem hır netpim nerer wit wit. Te Herot kemtewek. Mıt han natıp nar ik: “Jon kerek kırkır mıt neriuwe tıpar hırak nepei kaa, te hırak pıke kekrit kepu. Mar im te hırak kırıkak menmen yaaim nıpaa haiu mıt ap mırem au.” ¹⁵ Te mıt han natıp nar ik: “Hırak

* **6:8** Lu 10:4-11

* **6:11** Ap 13:51

* **6:13** Je 5:14

* **6:14**

Mt 16:14; Mk 8:28

Jisas ik h̄irak Ilaisa kerekek.” M̄it han nat̄ip: “Au, h̄irak k̄ire m̄it profet n̄ipaa nat̄ip h̄im me God newepyap̄rem nat̄ip m̄it em.” ¹⁶ Herot kemtewem, h̄irak han kitet kar ik: “H̄irak Jon n̄ipaa hi eriuwet m̄it̄ik hak ken kerekir teruk k̄irak paan kewen keket, h̄irak p̄ike kekrit kau keit.”

¹⁷⁻¹⁸ **N̄ipaa Jon h̄irak epei kat̄ip Herot kar ik: “Ti hewaank Herodias m̄ite pe n̄ikik kit ti het̄iwe. Menmen im h̄iram ap yaa im au, h̄iram enum!” Herot han enuk keriuwet m̄it n̄irak h̄ir netenen Jon nesenkekik newis̄ik kekre w̄inak enuk kent̄ar m̄ite pe Herot n̄ikik k̄irak niuk m̄irak Filip, h̄irak herot ket̄iwe. ¹⁹ Herodias h̄ire han enuk ware waunep Jon, te h̄ire taau. ²⁰ Herot k̄inaain Jon. H̄irak kertei Jon m̄it̄ik yaa ik kises h̄im me God. Te Herot naanm̄iprewek. W̄i kerek herot kemtau h̄im m̄irak h̄irak k̄inaain. Te h̄irak wen p̄ike hanhan kak̄imtau h̄im m̄irak kakteipim kerekek.

²¹ Maain w̄i ham Herodias hanhan wemir̄ir Herot m̄it̄ik k̄ire h̄irak kaknep Jon. W̄i im Herot han kitet w̄i n̄ipaa miye p̄irak winaak, te h̄irak kemani menmen kakwet m̄it n̄irak ne gavman netike m̄it kerek naanm̄ipre m̄it ne ami netike m̄it niuk m̄ir iuwe neit provins Galili h̄irak kakwet̄ir menmen h̄ir nan̄im. ²² H̄ir naam epei au, Herodias n̄iki p̄ire wan w̄ir̄ire winor henye. H̄ir m̄it han yaa ik iuwe neriuwep, te Herot ketp̄iwe kar ik: “Ti itauhi me menmen ti hanhanem, te hi tewen ewetitem. ²³ *Menmen mekam ti itauhiem hi ewetitem. Ti itauhi me menmen

* 6:17-18 Lev 18:16 * 6:17-18 Lev 18:16 * 6:23 Est 5:3, 6, 7:2

hi naanmiprewem te hi enke pinam ewetitem hi wen hetenen pinam.”

²⁴ Hirak katip epei au, hire wen witeik witehi miye pire war ik: “Hi ehitiwekhi mekam?” Hire miye wetpawe war ik: “Ti ehitiwekhi me mitik kakno kaknep mitik Jon Baptais kerek kikir mit neriuwe tipar hirak kakweto paan kirak.” ²⁵ Hire pike wan waswas wetpawek him iuwe war ik: “In ek ti eweto paan ke Jon ekikre tikenup.” ²⁶ Herot kemtau him im, hirak han enuk. Te nipaa hirak ketpawe him iuwe, mit yapirwe nemtewek. Te hirak kinapen kaknep Jon, te hirak yink enuk katip mite auye. ²⁷ Te hirak kesiuwe mitik ken kerekir Jon teruk kirak kekere winak enuk. ²⁸ Hirak kewis paan kirak kekere tikenup hirak pike keiyik kan kewet mite rek. Hire wen witeik wewet miye pire paan ke Jon.

²⁹ Maain mit ne Jon nertei hirak epei kaa, hir nen winak enuk neit yink kirak neiyik nan newisik kekere hei.

*Jisas kewet mit nar 5,000 menmen hir naam
(Mt 14:13-21; Lu 9:10-17; Jo 6:1-13)*

³⁰ *Mit aposel ne Jisas pike nan netpawek menmen hir nriakem natip mit miyapir em. ³¹ *Hirak ketpor kar ik: “Yi eitikewa haiu mamno wit weinik mamu mamit ein.” Hirak katip kar ik kentar mit yapirwe nan netpor wanewik ere witaan, te hir ap nau naam menmen taau. ³² Hir hiras nau bot nepno wit weinik.

³³ Te mit yapirwe ne wit yapirwe niri hir nen, hir nerteiri hir neimin, te hir mit miyapir

* 6:30 Lu 10:17 * 6:31 Mk 3:20

nesiuknen ninin nen wit weinik eik ek nemeriyor hir naninen. ³⁴ *Jisas kenke kinaaiwir bot ken kiun tenhaan kerp ti eik, hirak kir mit yapirwe nererik in, hirak hanhani kentar hir nire sipsip mit naanmiprewem au, hiram mamno heriyai heriyai menmen mamimip mamawaankem. Hirak katip keteiknor menmen me God yapirwe.

³⁵ *Maain menep kakre witaan hirak wen ketpor him, mit disaipel narak nan netpiwek nar ik: “Wit weinik ik ek, nepei au kakre witaan. ³⁶ Ti eriuweti enino enrer wit wit enit menmen enim.”

³⁷ Hirak Jisas ketpor, “Yi hiras eiwetir menmen hir nanim.” Te hir pike netpiwek, “Haiu emno emwir pewek mar 200 kina mamit menmen a? Taauye! Haiu ap meit pewek mei yapirwe au!”

³⁸ Jisas kitorhi kar ik: “Menmen marmenum mepeit in? Yi eino eiwenhisem.” Hir epei nen newenhisem, hir pike nan netpiwek nar ik: “Bret hispinak (5) metike saauk wik me wan mepeit in keremem.”

³⁹ Hirak epei kertei, hirak katip mit disaipel narak: “Yi eitip mit hir eninke hasini enu yenkis eim.” ⁴⁰ Hirak ketpor kar ek, te hir nenkeri hasini hasini nau nitet yenkis, mit han nar 100, mit han nar 50. ⁴¹ Te hirak ketenen bret metike saauk mau his mirak, hirak kikiamnaan men nepni eim kitehi God katip hirak yaaik. Epei au, hirak kewep bret kewet mit disaipel narak em. Te hir netiwem neiyim nen newet mit miyapir em. Epei au, hirak pike keit saauk kewetirem hir neiyim nen newet mit miyapir em hir naam.

⁴²⁻⁴³ Mit miyapir yapirw naam ere tu iuwe, ham

* 6:34 Mt 9:36 * 6:35 Mk 8:1-9

au mepeit. Te mīt disaipel neit menmen yinam mīwaai em kerek mīt hīr naam au, hīr nemi mekre wapnake mar hiswiyen wik (12) ere mau hīm. ⁴⁴ Hīr mīt yapīrwe nar 5,000 mīt keriyen hīr nererik naam menmen.

Jisas ken kitet tīpar keke niu
(Mt 14:22-23; Jo 6:15-21)

⁴⁵ In ek Jisas katīp mīt disaipel nīrak hīm manp te hīr eninīn enu bot enīno enrekir wan eniun pīnak ein enmeriyīwek enīt wit Betsaida. Hīrak kakriuwet mīt hīr nanīno heriyai heriyai nanrer wit mīr eim. ⁴⁶ *Hīrak Jisas keriuweti hīr nen, te hīrak ken mīniu (o neiyīp) kitehi God, hīrakīt tewepnak. ⁴⁷ Maain wītaan man, bot ke mīt wen kerekir wan ke nīmīn, hīrak Jisas kerp tī kepu weinīk. Hīrak kīr mīt nīrak hīr neiyīk newen tīpar iuwe neriuwet bot ken, te nīme mīniu meriuwet bot ap ken kiun pīnak ein au. ⁴⁸ Menep wanewik, Jisas hīrak kitet wan keke niu ken. Hīrak kakno kaksipaat mīt nau bot, ⁴⁹ *te hīr nīrek kitet wan keke niu ken, hīr han kitet hīrak herwe. ⁵⁰ Te hīr nīnaain nenepīp. Hīr nenepīp te hīrak ketpor kar ik: “Yi han tokik eiyu. Hī Jisas kerekek hi han. Te yi ap eineina au.” ⁵¹ *Hīrak ketpor epei au, hīrak kehīn kīniu ketikeri nau bot. Te nīme matīn meit. Hīr nīrek, te hīr nepīrpīr iuwe. ⁵² *Hīr ap han kitet menmen me bret kerek hīrak kīriakem kewet mīt em hīram meteiknor hīrak Mītīk Iuwe. Au, han kīr wen toenuk. Mar im te hīr nepīrpīr.

* **6:46** Mk 1:35; Lu 5:16, 6:12, 9:28 * **6:49** Lu 24:37 * **6:51**
Mk 4:39 * **6:52** Mk 8:17

*Jisas kikaap mit miyapir hir ninap neit Gene-
saret*

(Mt 14:34-36)

⁵³⁻⁵⁴ Hir nerekir wan ere hir niun tenhaan ken pin eik. Hir ninaaiwir bot nerp tenhaan mit yapirwe hir nir ninaan me Jisas hir nerteiyek hirak keimin. Te hir nen heriyai heriyai ⁵⁵ nerer wit wit hir nenerir mit ninap neri nen newisi niwaai nentar yeno, hir ninani neri nen wit kerek hir nemtau Jisas kewiyen. ⁵⁶ Jisas ken kerer wit kike o wit iuwe, hir mit newis mit ninap hir nau yaain menep yayiwe, hir nitiwekhi te hir newir his netenen klos mirak. Mit kerek newir his netenen klos mirak, hir pike nire yaaik.

7

*Jisas kene mit kerek hir nises him me maamrer,
ap nises him me God au*

(Mt 15:1-9)

¹ Mit han ne Farisi kerek ninin nises him me Moses, hir netike mit han kerek ninin nertei him me Moses natip mit miyapir em, hir ninaaiwir wit Jerusalem nen nererik neit wit eik nanir Jisas. ² *Hir nir mit disaipel han kerek nises him me Jisas hir nipaam menmen te hir ninin nekemyet his mir au. ³ (Mit miyapir ne Isrel hir niutip niutip nises him me maamrer te mit ne Farisi hir nisesim iuwe. Hir nekemyet his au, te hir nanim menmen au. ⁴ *Hir nanino wit nanit menmen mit nesiwerem meit maket, hir nantiwem pike naninen wit eik hir ninin nanmir au, te hir nanim menmen au. Hir nises him meiyam me

* 7:2 Lu 11:38 * 7:4 Mt 23:25

maamrer mar im. Hır nekemyet wa hesnu, mın me toni, wenkepye, sar metike mın me ain. Au, hır ap te nanım menmen taau!)

⁵ Hır mıt ne Farisi netike mıt kerek ninın nertei hım me Moses natıp mıt miyapır em, hır nitehi Jisas nar ik: “Nenmak mıt hır nises hım mit, te hır ap nises hım me maamrer? Hır naam menmen neriuwe his enum hapık mewim.” ⁶ *Jisas ketpor kar ik: “Nıpaa Aisaia hırak katıp hım me yi mıt kerek yewenın hım. Hırak kewis hım mau tıwei mar im:

‘Mıt in newenanıpi neriuwe hım mır, te han kır kisısa au.

⁷ Hır nitehır newen ninıp nine henye newenıpi niuk mai weinım. Hır natıp mıt miyapır hım mır hıram mar ke hım me God.’ ⁸ “Yi yeweikın sip yewet hım me God, te yi yises hım weinım mıt keriyen hır netpiyem.”

⁹ Hırak wen ketpor, “Yi yertei werek werek eiweikın sip eiwet hım me God te yi eiyises hım mi. ¹⁰ *Nıpaa Moses kewis hım mau tıwei katıp kar ik: ‘Yi naanmampre miye haai ni eiwenıpi niuk mır eikepi, maain yi naanmampri. Neimın hır nene miye haai nır nanre newırpaan newepik, hır mıt han nanınıp nani nanıt.’ ¹¹ Te yi mıt yatıp mıtık hak kaktıp miye haai nırak menmen hırak maain kakwetırem kakıkepi, te hırak kehimıtanem kakwet God em, ¹² te maain yi yeriuwesısek hırak ap kakwet miye haai em kakıkepi kakriuwereu au. ¹³ Mar im yi yewenın

* **7:6** Ais 29:13 * **7:10** Eks 20:12, 21:17; Diu 5:16

hım me God yeriuwe menmen maamrer net-piyem yi yisesim yatıp mıt em. Yi mıt yırıak menmen yapırwe enum mar im.”

Menmen mıt nırıakem menıp God hırak katıp hır enun

(Mt 15:10-20)

¹⁴ Jisas pıke kenıne mıt miyapır yapırwe hırak ketpor kar ik: “Yi mıt miyapır yapırwe, yi nıkıp emnep eiyımtau hım mai, yi han ekitetim!

¹⁵ *Menmen mıt nanım mamno tu kır hıram ap menıp God kaktıp mıt hır enun au. Menmen mekre han ke mıt hıram meweikın han kır hıram menıp God hırak kaktıp mıt hır enun. ¹⁶ Neimın hır enırtei hır nanımtewem.”

¹⁷ Maain hırak epei kınaaiwır mıt hırak ken wınak ken nımın ein, mıt nırak nises hım mırak hır nitıwekhi me hım nıpaa hırak ketpim.

¹⁸ Hırak kenemyor naan ketpor kar ik: “Yi wen yepıtariyem yar ke mıt ein a? Yi yepıtari menmen hıram mamno hım ke mıt hıram menıp God hırak kaktıp mıt hır enun taauye! ¹⁹ Menmen hıram mamno mamıke tu kerekek maain mıt hır nanıno nanınerem mamno mune ne heim.” (Me hım im Jisas katıp hırak keteiknai menmen yapırwe me tı hıram yaaim te haiu mamım.)

²⁰ Hırak wen katıp, “Menmen enum mekre han ke mıt hıram menıp God kaktıp hır enun.

²¹ *Menmen mekre han ke mıt meit nımın hıram menipi hır han kitet enum, hır nisesan nırıran, hır nekintıp menmen o hır nenep mıt nani.

²² Hır nari miyapır ne mıt han his newenem nıwaai netikeri, hır hemkre menepam enum

* 7:15 Ap 10:14-15 * 7:21 Ga 5:19-21

nanit menmen, h̄ir n̄ir̄iak menmen enum meit wit wit heriyai heriyai, h̄ir newen̄in h̄im, h̄ir nenke perke enum o paan tokik nekitet naan, h̄ir han enuk neriuwe m̄it h̄ir nin̄ni neit menmen yap̄irwe, h̄ir netpi nisesi, h̄ir han kitet h̄ir iuwe nin̄n m̄it han. Menmen im metike menmen ham enum. ²³ Menmen im yap̄irwe meit n̄im̄in mekre han man h̄iram menip God h̄irak kakt̄ip m̄it h̄ir enun.”

*M̄ite pe Finisia witehi Jisas h̄irak kakepiye
(Mt 15:21-28)*

²⁴ Maain Jisas h̄irak kekrit k̄inaaiw̄ir wit ik, h̄irak kepno ken h̄in me wit Taia. H̄irak ken kiun ein, h̄irak ken kepu w̄inak hak k̄inapen h̄ir m̄it en nertei h̄irak kepu w̄inak eik, te h̄ir nemtewek.

²⁵ In ek, m̄ite hap n̄iki p̄ire herwe enuk kers̄isep, h̄ire wemtau m̄it nat̄ipan me Jisas. Te h̄ire wen wenke w̄iwaai t̄i menep h̄it me Jisas. ²⁶ M̄ite ip h̄ire pe Isrel au. H̄ire miye p̄ire wina (o winiye) weit provins Sairo Finisia. H̄ire witehi Jisas h̄irak kak̄ip̄ir herwe kaknop̄in kak̄ikeip̄in n̄iki p̄ire.

²⁷ Te Jisas kat̄ip h̄irak kakin̄in kak̄ikaap m̄it ne Isrel, te h̄irak ketp̄iwe tok piksa kar ik: “N̄ikerek h̄ir enin̄in en̄im menmen. H̄iram enum te haiu m̄it mamkin menmen me n̄ikerek mamw̄irem mamno mamwet nepere rem.”

²⁸ Te h̄ire wetp̄iwek, “Ti at̄ip werek M̄itik Iuwe, te nepere mekor̄ir menmen me n̄ikerek m̄inat̄in m̄iwaai t̄i.”

²⁹ H̄irak ketp̄iwe, “Ti at̄ip werek ik, te ti p̄ike eno witeik. H̄irak herwe epei kenke kenp̄in k̄inaaiw̄ir n̄iki pit.” ³⁰ H̄ire p̄ike wen witeik, h̄ire

wir niki pire wiwaai yeno, hire wertei herwe epei kenke kenpin kekeipniwe.

Jisas kikaap mitik enuk ap katip au, nikip toto

³¹ *Maain Jisas kinaaiwir wit ke Taia keit ein, hirak ken kewep nimin ke wit Saidon hirak ken menep hin me wit hiswiyen (10) hirak ken ere kiun wan ke provins Galili. ³² *Mit han neit mitik hak neiyik nen neteikin Jisas ek. Mitik ik hirak nikip toenum katip werek au. Teruk enuk kemerhin (o kemarik). Hir natip Jisas him iuwe, te hirak kakwis his maminterik kakikepik. ³³ *Hirak Jisas ketiwekhis keriyaak keiyik ken ketikerek tekiyakit tinaaiwir mit yapirwe nererik neit ein. Te hirak kewis histuwak mirak mekre nikip mirak, hirak kenikin timank men nin kirak. ³⁴ *Te hirak kikiam naan men niu kekin han ketp>wek kar ik: “Efata.” Haiu meweikin him haiu matip, “Ti nikip mit emnep emtau menmen.”

³⁵ Hirak nikip mirak menep, teruk kerek kemerhin (o kemarik) epei au, hirak katip werek werek. ³⁶ *Hirak Jisas ketpor him iuwe te hir enwepyapir menmen im emit! Hirak kehimitenorem katip hir ap enitpim au emit! Te hir newepyapirem iuwe nerer wit wit heriyai heryiyai. ³⁷ *Mit in han kekrit wisenum hir natip nar ik: “Hirak epei kiriak menmen yapirwe yaaam. Hirak wen kiriak mitik ik nipaa nikip to enum, hirak nikip menep kemmau him.”

* **7:31** Mt 15:29-31 * **7:32** Mk 5:23; Lu 4:40, 13:13 * **7:33**
 Mk 8:33 * **7:34** Mk 6:41; Jo 11:41 * **7:36** Mk 1:43-45 * **7:37**
 Ais 35:5

8

*Jisas kewet mīt nar 4,000 menmen hīr naam
(Mt 15:32-39)*

¹ In ek mīt yapīrwe nererik nan, hīr ap neit menmen mei te nanīm au. Te Jisas hīrak kenīne mīt disaipel nīrak ketpor kar ik: ² **“Hi hanhan heriuwe mīt in. Hīr nau netikewa me wī wikak, te in ek menmen hīram epei au mesi hīr nīnpī maan. ³ Hi eriuweti nanīt nīnpī nanīno nīr ein te hīr nīnpī mamīn nanīnkewīn nanwaai yayiwe. Mīt han hīr neke yanīmīn nan.”* ⁴ Mīt nīrak netpīwek nar ik: *“Haiu mamwetīr menmen hīr nanīm mamīrkeik? Wit ik ek hīrak weinīk.”* ⁵ Jisas hīrak kitorhi kar ik: *“Menmen marmenum mepeit?”* Hīr natīp, *“Menmen hispīnak wik(7).”*

⁶ Hīrak katīp hīm iuwe te mīt miyapīr yapīrwe hīr nanu tī. Te hīrak ketenen bret hispīnak wik (7), hīrak kitehi God em katīp hīrak yaaik. Te hīrak kewenīn bret kewet mīt disaipel nīrak em hīr nenkerem newet mīt yapīrwe rem. ⁷ Hīr mīt disaipel nīrak wen netenen saauk ham kike. Te Jisas kitehi God em, hīrak kewet mīt nīrak em ketpor hīr enwet mīt han em. Hīr newetīrem. ⁸ Hīr mīt yapīrwe naam menmen ere tu iuwe. Mīt disaipel nīrak nen neit menmen yinam wen mepeit, hīr neiyīm nen nemi mekre wapnake hispīnak wik (7) mau hīm. ⁹ Mīt miyapīr nar 4,000 hīr epei naam menmen im. Hīr epei naam, hīrak keriuweti nen. ¹⁰ Hīrak keriuweti nen, hīrak ketike mīt disaipel nīrak hīr nehīn nīniū

* 8:2 Mk 6:34-44

nau bot, h̄rak kerekir wan ken kiun h̄n me distrik Dalmanuta.

M̄t Farisi nitehi Jisas h̄rak kakr̄iak menmen h̄r nan̄rem

(Mt 16:1-4; Lu 12:54-56)

¹¹ *In ek m̄t han ne Farisi kerek h̄r nin̄n nises h̄m me Moses h̄r nan netike Jisas newepnak. H̄r nenerek nit̄wekhi h̄rak kakr̄iak menmen kakteiknor h̄rak God keriuwetek kan t̄ ik. H̄r hanhan nanri han k̄rak. ¹² *Jisas kekin han ketpor kar ik: “Yenmak yi m̄t yitauhi te hi ar̄iak menmen hi eteikni God keriuweta hi han a? Hi hetpi werek. Hi ap te eteikni yi m̄t ne t̄ menmen mar im taau.” ¹³ H̄rak kat̄p epei au, h̄rak k̄nair̄i keh̄n k̄niu kau bot ketike m̄t n̄rak, h̄rak kerekir wan kakno p̄nak ein.

Tok piksa me h̄m me m̄t ne Farisi netike h̄m me m̄t̄ik iuwe King Herot

(Mt 16:5-12)

¹⁴ H̄r m̄t disaipel n̄rak neit bret au, h̄r han kaa rem. Kiut̄p k̄waai kekre bot kepeit kerekek. ¹⁵ *Bot h̄rak wen kerekir wan, h̄rak Jisas kat̄p h̄m iuwe ke h̄m enum m̄t newepyap̄rem nat̄p h̄ram yaaim metike menmen m̄t ne m̄t̄ik iuwe King Herot n̄r̄iakem. H̄rak ketpor, “Naanempre h̄ras. Yi einop̄n eikeip̄n yis me m̄t ne Farisi metike yis me m̄t ne Herot.” ¹⁶ Te h̄r nat̄pan nar ik: “Haiu han kaa bret te h̄rak kenai ketpaiyem.” ¹⁷ *Jisas kemtau h̄r nat̄pan, te h̄rak ketpor kar ik: “Yenmak te yi yat̄p yi han kaa bret a? Yi ap

* **8:11** Mt 12:38 * **8:12** Lu 11:29 * **8:15** Lu 12:1 * **8:17**
Mk 6:52

han kitet menmen werek werek wen au a? Han ki au to enuk a?

18 **“Yi nanamir kewi te yi yir menmen au. Yi nikip mewi, te yi yemtau menmen au. Yi han kaa menmen im a? 19 *Nipaa ein hi ewepep bret mar hispinak (5) me mit nar 5,000, yi yeit yinam mekre wapnake mau him marmenum a?”* Hir netp>wek, *“Haiu memi mar hiswiyen wik (12).” 20 *Hirak ketpor kar ik: “Me bret hispinak wik (7) me mit nar 4,000 yi yeit yinam yemi mekre wapnake mau him marmenum a?”* Hir netp>wek, *“Haiu meit hispinak wik (7).” 21 Hirak ketpor, “Yi wen yepitari a? Hi ap heni me bret au. Hi hetpi yi einopin ap eiyises him enum mit ne Farisi natip mit hir enisesim.”*

Jisas kikaap mitik ke Betsaida hirak nanamir toto

22 Maain hir nen niun wit Betsaida. Hir mit han nari mitik nanamir toto hir neiyik nan nir Jisas, hir nit>wekhi him iuwe te hirak kakwis his maminterik. 23 *Jisas keten>wek his kariyaak ken kinaaiwir wit ken kerp pin eik. Hirak kenikin timank men nanamir kirak, hirak kewis his menterik. Te hirak kit>wekhi kar ik: *“Ti hir menmen o au?” 24 Hirak mitik kiwaainan kir ein ein katip, “Hi hir mit neke ti o hi hir nu waai?” 25 Hirak Jisas pike kewis his mentar nanamir kirak. In ek hirak mitik kir himin naan menmen hirak kirem werek werek yaaim.*

* 8:18 Jer 5:21; Esi 12:2; Mk 4:12; Ap 28:26

* 8:19 Mk 6:41-44

* 8:20 Mk 8:6-9 * 8:23 Jo 9:6

26 *Hirak nanamir yaaik te Jisas kare kaksiuwerek kakno, hirak ketp>wek kar ik: “Ti ap eno wit Betsaida eik, au emit! Ti eno nit en kerekek.”

Pita kewepyapir Jisas hirak mitik Kraiss God kesiuwerek kan ti

(Mt 16:13-20; Lu 9:18-21)

27 Maain Jisas ketike mit disaipel n>rak nen nerer wit wit me Sisaria Filipai. Hir wen nepno hirak kitehi mit n>rak kar ik: “Mit hir nenewa hi keim+n?” 28 *Mit n>rak hir netp>wek nar ik: “Mit han natip ti Jon kerek kikir mit nekre t>par ti p>ke hekrit heke herwe hei han. Mit han natip ti profet Ilaija ti h>naaiwir wit ke God hekiuwe han ti ik e. Mit han natip ti mitik profet hak n>paan natip h>m me God newepyap>rem natip mit em, ti p>ke hekrit heke herwe hei han.” 29 *Hirak Jisas kitorhi, “Te yi han kitet hi keim+n?” Hirak Pita ketp>wek, “Ti Mitik Kraiss kerek God kehimitanit kerek ti ekepai haiu mit keriyen.” 30 *Jisas ketpor h>m iuwe, “Yi ap eiwepyapir hi keim+n au emit!”

Jisas katip maain hirak kaki hirak p>ke kak>krit

(Mt 16:21-28; Lu 9:22-27)

31 In ek, hirak kin+n ketpor kar ik: “Maain hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe hi y>nk kai kakiyewo iuwe. Haairer netike mit iuwe pris kerek newet God menmen me mit, hir netike mit nin+n nertei h>m lo me Moses, hir nan>neina te hir naniyep hi hahi. Te maain w> wikak, hi p>ke ekrit ehu.” 32 Jisas katip h>m kepak+n menmen au,

* 8:26 Mk 7:36 * 8:28 Mk 6:15 * 8:29 Jo 6:68-69 * 8:30 Mk 9:9

h̄irak kewepyap̄irem. Te Pita ketp̄iwek keriyaaak keiȳink ken p̄in eik h̄irak kenerek ketp̄iwek kar ik: “Ti han kitet menmen mar im au em̄it.”
³³ Jisas keweik̄in k̄ir m̄it disaipel n̄irak han te h̄irak kene Pita ketp̄iwek kar ik: “Seten ti enop̄in ekeipno. Ti ap han kitet menmen har ke God han kitetim au. Ti han kitet menmen har ke m̄it keriyen.”

³⁴ *Maain Jisas ken̄ine m̄it yap̄irwe netike m̄it disaipel n̄irak. H̄ir nan nererik nau, te h̄irak ketpor kar ik: “Neim̄in h̄ir hanhan nanis̄isa nan̄imtau h̄im mai, h̄ir hanhan h̄iras au. H̄ir ap neh̄inh̄in en̄inaain menmen enum mamnen mamriwaank nentar h̄ir nises h̄im mai.

³⁵ *Neim̄in n̄ir̄ak ek au, te h̄ir nare nanu nan̄it menmen yap̄irwe, maain h̄ir maain nani. Te neim̄in nani nan̄intar h̄im mai h̄ir nisesim, h̄ir nantikewa nanu nan̄it. ³⁶ M̄it̄ik hak keit menmen yap̄irwe me t̄i te h̄im̄in k̄irak h̄irak kak̄iwaank, mam̄irkeik te h̄iram mamkepik h̄irak kaktike God tatu werek a? Taauye! ³⁷ M̄it̄ik kakwet God mekam te h̄irak kakwet̄iwek h̄im̄in hak yaaik k̄irak a? Taauye! ³⁸ *Neim̄in ne yi m̄it yi ȳink enuk ap eit̄ip m̄it enun ne t̄i ik yi yises h̄im mai, maain me w̄i hi M̄it̄ik ke wit ke M̄it̄ik Iuwe hi heit menmen me Haai merhihe mewepna, hi anen eh̄irp t̄i hetike m̄it ensel nai, hi eweik̄in sip ewet yi m̄it.”

9

¹ *Jisas ketpor kar ik: “Hi etpi werek. M̄it han

* **8:34** Mt 10:38-39 * **8:35** Lu 17:33; Jo 12:25 * **8:38** Mt 10:33

* **9:1** Mk 13:30

nepu nepeit in h̄ir nani wen au, te h̄ir nan̄ir menmen iuwe God k̄ir̄akem mamnen h̄irak keiyim naanmampre m̄it kakriuwerem.”

M̄it disaipel n̄ir ȳink ke Jisas h̄irak keweik̄in k̄ire menmen ham

(Mt 17:1-13; Lu 9:28-36)

² Maain wi hisp̄nak kiut̄ip (6) epei men, h̄irak Jisas keithis Pita, Jems, Jon tetikerek ten m̄iniu (o neiȳip) kau niu ein. H̄irak̄it tepu wein̄im. M̄it han au. H̄irak̄it t̄irek keweik̄in his keit in. ³ Laplap m̄irak merh̄he m̄ire hike, te h̄ir m̄it ne t̄i h̄ir ap te n̄ir̄akem mar im taauye. ⁴ H̄irak̄it t̄ir Ilaija ketike Moses, h̄irak̄it maam n̄ipu te n̄ipaa ein, h̄irak̄it wik tetike Jisas tewepnak. ⁵ H̄irak Pita k̄ir menmen im te h̄irak kat̄ip Jisas kar ik: “Haai, haiu mau in h̄iram yaaim. Haiu mamwep weisak wikak. Kiut̄ip kit, kiut̄ip ke Moses, kiut̄ip ke Ilaija.” ⁶ H̄irak Pita kat̄ip h̄im im kentar h̄irak̄it t̄inaain te Pita kep̄tari h̄im mekak h̄irak ketpiyem, te h̄irak ketpi h̄im im o h̄im eim. ⁷ *H̄irak kat̄ip epei au, nap̄i k̄iwap̄ini, h̄irak̄it temtau h̄im me God meke nap̄i man mat̄ip mar im: “H̄irak N̄ikan kai ik hi hanhanek. N̄ik̄ip emnep yi eiȳmtau h̄im m̄irak.” ⁸ H̄iram mat̄ip epei au, nap̄i kewep ken h̄irak̄it terenaan waswas t̄ir m̄it̄ik̄it wik au. H̄irak̄it tenep teit p̄ike ten wit ke God. Jisas kerekek h̄irak kepu.

⁹ *H̄irak̄it tekiuwe m̄iniu (o neiȳip) Jisas kewenet ketp̄iwek̄it h̄irak̄it ap tewepyap̄ir menmen h̄irak̄it epei t̄irem au em̄it ere maain h̄irak

* **9:7** Mt 3:17; 2Pi 1:17-18; Diu 18:15; Ap 3:22 * **9:9** Mt 12:16; Mk 8:30

Mit̄ik ke wit ke Mit̄ik Iuwe hirak kaki p̄ike kak̄ikrit kaku. ¹⁰ Hirak̄it temtau him mirak hirak̄it tepak̄inek. Te hirak̄it titehiyak̄it menmen Jisas ketp̄iwek̄item me maain hirak kaki p̄ike kak̄ikrit kaku. ¹¹ Te hirak̄it tit̄iwek̄hi tat̄ip tar ik: “Nenmak mit̄ nin̄n nertei him lo me Moses hir nat̄ip Ilaija kak̄in̄n kak̄nen, te maain Mit̄ik Krai k̄ikaru kak̄nen?” ¹² *Jisas ketp̄iwek̄it, “Hirak Ilaija kak̄in̄n kak̄nen p̄ike kak̄riak̄ menmen ere werek. Te nenmak hir mit̄ ne n̄paa ein newis him mau t̄iwei me hi Mit̄ik ke wit ke Mit̄ik Iuwe hi ȳink kak̄iyewo iuwe, mit̄ hir nanitetaunaan a? ¹³ *Te hi hetpi werek. Hirak Ilaija epei kan, te mit̄ hir nerekȳiwek̄ nises han k̄ir mar ke n̄paa mit̄ newis̄im mau t̄iwei. Hirak Jon kerekek.”

Jisas k̄ikaap n̄kan hirak kep̄ir herwe enuk kenp̄in kekeip̄iwek̄

(Mt 17:14-21; Lu 9:37-43)

¹⁴ Hirak ketp̄iwek̄it epei au, hirak̄it tan t̄ir mit̄ disaipel n̄rak han. Hirak̄it t̄ir mit̄ yap̄irwe nan nererik neweik̄nor. Mit̄ disaipel hir netike mit̄ hir nin̄n nertei him lo me Moses hir nenehan me menmen. ¹⁵ In ek hir mit̄ n̄r Jisas kan te hir han kekrit han yaaik nen nat̄ip nar ik: “Ti epei han.” ¹⁶ Hirak ketpor, “O hi epei han.” Te hirak kitorhi, “Yi yenehan yektaan mekam?” ¹⁷ Mit̄ik kiut̄ip ke hir yap̄irwe hirak ketp̄iwek̄ kar ik: “Haai, hi epei hari n̄kan kai heiȳik han. Hirak herwe enuk kers̄isek̄ kewek̄ teruk. ¹⁸ Me wi hirak kers̄isek̄, hirak kew̄irek̄ k̄iwaai t̄i, hirak n̄kan kenik̄in mar t̄iwerpek̄, hirak kenip yehes mirak

* **9:12** Mal 4:5; Sam 22:1-18; Ais 53:3 * **9:13** Mt 11:14

kikir kikir, yink kererwo. Hi hitehi mit disaipel nit hir nanipir herwe kakno, te hir taauye!”

¹⁹ Jisas hirak kemtau him im te hirak keneri kar ik: “Yi mit miyapir kerek yi ap han ekitita? Wi marmenum hi ehu emeryi te yi han ekitita? Ehit nikan eiya enen.” ²⁰ Hir neiyik nan hirak herwe enuk kir Jisas. Herwe enuk kir Jisas, hirak han enuk kersis nikan kenipek kenke kiwaai ti. Nikan keweikin heriyai heriyai, hirak kenikin mar tiwerpek.

²¹ Jisas kitehi haai kirak kar ik: “Wi marmenum hirak kirak kar ik e?” Haai kirak ketpiwek, “Nipaa hirak nikan kike ere in. ²² Hekrit hekrit hirak herwe kersisek te hirak kewirek kekere si o kekere wan tipar te hirak kaknep hirekes kaki. Ti iuwe ti hertei epir herwe eik, te ti hanhanai ekepik.” ²³ *Jisas hirak kenerek kar ik: “Ti henmak ti atip te hi hertei a? Keiyin han kitita hirak kakriak menmen yapirwe.” ²⁴ *Waswas haai kitehi Jisas him iuwe, “Hi han kitetit iuwe au, kike keremem. Ti ekepa te hi han ekitetit iuwe.” ²⁵ Jisas kir mit yapirwe nesiuknen nan nererik neweikniwek nanirek, hirak kene herwe enuk ketpiwek kar ik: “Ti herwe enuk hersisek hewek teruk hemesiswek nikip paan toto, hi hetput him iuwe ti etpaan eno ekeipniwek ap pike eno ekrerek au ekit. Ti enopin.” ²⁶ *Hirak herwe kekere nikan hirak kenepip pike kenep nikan, hirak kaa keperper, hirak herwe kenpin kekeipniwek ken. Hirak nikan kiwaai kire mitik epei kaa, te mit yapirwe

* **9:23** Mt 21:21; Mk 11:23 * **9:24** Lu 17:5 * **9:26** Mk 1:26

natip, “Hirak epei au kaa.” ²⁷ Te Jisas keriyiwek his men niu kari nikan hirak kekrit.

²⁸ Maain hirak ken winak nimin ein, hir mit disaipel narak nitiwekhi nar ik: “Menmak te haiu ap mepirek ken au a?” ²⁹ Jisas hirak ketpor, “Yi yepir herwe enuk kar ik yeriuwe menmen ham au. Prea keremem.”

Jisas katip keteipim hirak kaki, maain hirak pike kakikrit

(Mt 17:22-23; Lu 9:43-45)

³⁰ *Maain hir ninaaiwir wit ik, hir nen nitet yayiwe neke nimin ke provins Galili, te hirak kinapen mit yapirwe hir nanirteiyek. ³¹ *Hirak kinapen kentar hirak hanhan katip mit disaipel narak him mirak. Hirak ketpor kar ik: “Hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe mit han hir nanriuweta hi eno his me mit enun hir naniyep hi hahi. Maain, wi wikak, hi pike ahikrit hahu.” ³² *Hir han kitet him mirak hir nepitariyem. Te hir ninaain nanitiwekhi me menmen hirak ketporem.

Keimin hirak kire mitik iuwe

(Mt 18:1-5; Lu 9:46-48)

³³ Hir newepnak epei au, hir nen niun wit Kapaneam. Hir epei nen winak nimin ein, hirak kitorhi kar ik: “Nipaa haiu wen mipitet yayiwe, yi yatipan mekam?” ³⁴ *Hir au nekintip nentar nipaa hir natipan me hir hiras keimin ke hir hirak kinini iuwe. ³⁵ *Jisas kau yeno

* **9:30** Jo 7:1 * **9:31** Mk 8:31, 10:32-34 * **9:32** Lu 18:34

* **9:34** Lu 22:24 * **9:35** Mt 20:25-27; Mk 10:43-44

kari mit hiswiyen wik narak (12), hirak ketpor kar ik: “Mitik hak kakimn mit han, hirak ekikaru ekikriak menmen mir weinim.” ³⁶ Hirak kari nikan kewisik kerp keit nimin. Hirak keiyewewik ketpor, ³⁷ * “Mit neimin kerek hir nikaap mitik kiutip kar ke nikan ik nentar hir nises him mai, hirak kar ke hir nikaap mitik kerekek au. Hir nekepik ketikewa. Mit kerek nekepa, hir nekepa kerekek au. Hirak kar ke hir nekepa hetike Mitik Iuwe kerek keruweta hi han ti ik.”

Neimin hir nriak menmen mar ke haiu mriakem, hir naiu yinan

(Lu 9:49-50)

³⁸ * Hirak Jon ketpiwek kar ik: “Mitik Iuwe, haiu mir mitik hak kepir herwe enum kekine niuk mit, te haiu meriuwesisek kentar hirak kises him mit ketikewai au. Haiu mit keriyen.” ³⁹ * Jisas ketpor kar ik: “Yi yeriuwesisek au ekit! Mitik kerek kriak menmen yaaim iuwe kekine niuk mai, hirak ap te kaktip enum me hi waswas taau. ⁴⁰ * Neimin hir nriak menmen mar ke haiu mriakem, hir naiu yinan. ⁴¹ * Hi hetpi werek. Mit han nekepi, hir neweti tipar mei yi yayim yentar yi yises him me hi Kraiss, God hirak ap han kaa menmen im au. Maain hirak kakwetir menmen yaaim.

Menmen enum mitik hak kriakem mamawaank him mitik hak kisesim
(Mt 18:6-9; Lu 17:1-2)

* **9:37** Mt 10:40 * **9:38** Nam 11:27-29 * **9:39** 1Ko 12:3

* **9:40** Mt 12:30; Lu 11:23 * **9:41** Mt 10:42

42 “Mitik hak kakriak nikan hak ke nikerek yapirwe in hir han kitita kar ik, te hirak keweikin han kirak te hirak kakriak enum, hirak yaaik te mit han hir nankaaip nan kariyiwek teruk hir nanwerek kakno kakikre wan kaki te maain hirak ap kakriak menmen ham enum te God han enuk wisenuk kakiwaankek kakikre si.

43 *Ti hiriak menmen enum heriuwe his mit te ti eremir meiyam pinam ewirem. Ti eremir meiyam pinam ewirem hiram enum kike mentar ti ap eriak menmen enum ti etike God yi eiyu eiyit tipmain tipmain enum eik. Te ti his mit wik mepwit ti eriak menmen enum ere ti eno si tatiknenit te ti ehu en tipmain tipmain enum eik, hiram menmen enum iuwe. 44 [Ti eno wit enuk ik, henek hiram mamik yink ki hirak kaki au, si mami au mamu tipmain tipmain enum eik.]

45 Ti hiriak menmen enum heriuwe hit mit, te ti eremir meiyam pinam ewirem. Ti hit miutip keremem mepwit hirak enum kike. Ti etike God yi eiyu eiyit tipmain tipmain enum eik. Te ti hit mit wik mepwit ti eriak menmen enum ere ti eno si tatiknenit ti ehu tipmain tipmain enum eik, hiram enum wisenum. 46 [Ti eno wit enuk ik, henek hiram mamik yink ki hirak kaki au, si mami au mamu tipmain tipmain enum eik.]

47 *Ti hiriak menmen enum heriuwe nanamir kit, te ti eket keiyak ewerek. Ti nanamir keiyak kiutip kepwit hirak enuk kike. Ti hetike God yi eiyu eiyit tipmain tipmain enum eik. Te ti nanamir wik kepwit te ti hiriak menmen enum ere ti eno si tatiknenit ti ehu tipmain tipmain

* 9:43 Mt 5:30 * 9:47 Mt 5:29

enum eik, hiram enum iuwe. ⁴⁸ *Ti eno wit enuk ik, ‘henek hiram mamik yink ki hiram kaki au kaku, si mami au mamu tipmain tipmain enum eik.’ ⁴⁹ Sol (o siyak) mamno mamikre menmen mamnipem hiram yaaim mamtin him. Mar im menmen enum kerek mewaank mit, hiram mamkepi yi yayir ke mit yaain. ⁵⁰ *Sol hiram menmen yaaim. Hiram merikir nin au, hiram enum mire tipar harik, te yi yarkeik eiriakem te hiram pike mamrekir nin a? Taauye! Yi yire sol (o siyak) yi han kitet menmen yaaim te yi eitike mit han yi eikiyan eiyu eiyit.”

10

*Jisas katip him me mit hir nepir miyapir nir
(Mt 19:1-12; Lu 16:18)*

¹ Maain Jisas kinaaiwir wit Kapaneam hiram ken kiun hin me provins Judia. Te hiram ken kerekir mani Jordan ken pinak kerek wepni kekai kan. Hir mit yapirwe ne wit yapirwe pike nan nererik nanirek. Hiram pike ketpor kar kerek nipaa ein hiram kiriakem. ² Hir mit han ne Farisi kerek ninin nises him me Moses, hir nan niun Jisas newisesik, hir nitiwekhi nar ik: “Him lo me maamrer hiram mewis mitik hak kepir mite pirak hire wauno waunaiwerek o au?” ³ Jisas hiram kinin kitorhi him ham kar ik: “Him me Moses hiram matip mekam?” ⁴ *Hir natip, “Him me Moses mewis mitik hiram kewis tiwei kakwet mite pirak ek, te hiram kakuprep wauno.” ⁵ *Jisas

* **9:48** Ais 66:24 * **9:50** Mt 5:13; Lu 14:34; Kl 4:6; Ro 12:18; 1Te 5:13 * **10:4** Diu 24:1-4; Mt 5:31 * **10:5** Jen 1:27, 5:2

ketpor kar ik: “Hirak Moses kewis him im mentar yi mit enun han to enuk. ⁶ Nipaa enum eik God kiriak ti ketike menmen yapirwe, hirak kewis mitik ketike mite pirak. ⁷ *Mar ik te mitik hak kaknawir miye haai nirak, hirak kaktike mite nanu nanit, ⁸ hir nankiyan nanu nanir ke yink kiutip. Hir wik au, hir nire niutip. ⁹ Te mitik mite God kerekyor hir neitan, hir mit han ap te nanriuwetep wauno waunaiwirrek taau.”

¹⁰ Maain hir mit nirak netikerek nau winak neit nimin ein, hir nitiwekhi me menmen im. ¹¹ *Te Jisas ketpor kar ik: “Mitik hak kepir mite pirak kakit mite hap, hirak kiriak enum me mite winin nipaa hirak ketiwe. ¹² Mar keremem, mite piutip waunaawir mitik kire wawit mitik hak, hire wiriak enum me mitik kinin nipaa hire wetiwek.”

*Mit neit nikerek kike neri nan nir Jisas
(Mt 19:13-15; Lu 18:15-17)*

¹³ Mit han neriuwet nikerek nir nanir Jisas te hirak kakwis his maminteri kakitpor him yaim. Te mit disaipel nirak hir neneri. ¹⁴ Jisas kir menmen im, hirak han enuk katip mit disaipel nirak kar ik: “Yi eiwis nikerek hir naninen in. Yi ap eiweni au emit! Hir mit kerek God hirak naanmipror hir nar ke nikerek in. Hir hanhana. ¹⁵ *Hi hetpi werék. Mit kerek hir hanhan God hirak naanmampri, hir nanises him mirak nanir ke nikerek in hir nises him me miye haai nir, o au en, hir ap te nanu nantike God taau!” ¹⁶ Hirak

* **10:7** Jen 2:24; Ef 5:31 * **10:11** Mt 5:32; 1Ko 7:10-11 * **10:15** Mt 18:3

katip epei au, hirak kewis his mirak menteri hirak ketpor him mirak yaaim.

*Him me mitik kerek keit menmen yapirwe
(Mt 19:16-30; Lu 18:18-30)*

¹⁷ Menep te Jisas kaknaaiwir wit ik kakno, mitik hak kesiuknen kan kir Jisas kewen ninip kitiwekhi kar ik: “Mitik Iuwe Yaaik. Hi ariak mekam te hi ehit himin yaaik hi etike God hawir ewu tipmain tipmain enum eik?” ¹⁸ Jisas ketiwekhi kar ik: “Ti henmak te ti atip hi Mitik Iuwe yaaik a? Hirak God kiutip kerekek hirak Mitik Iuwe Yaaik. ¹⁹ *Ti hertei him God ketpaiyem. “Ti ap enep mit nani au, ti ewaai etike miyapir ne mit han au. Ti ap ekintip menmen me mitik hak au. Ti ap ewises mit han ek au. Ti naanempre miye haai nit ekepi.’” ²⁰ Hirak katip Jisas kar ik: “Mitik Iuwe, hi hisesim, hi kike ere in.” ²¹ *Jisas kipirek hirak hanhanek ketpiwek kar ik: “Menmen miutip wen meweninit ti hises him me God werek werek. Ti eno esiuwe menmen yapirwe mit ti ewet mit em weinim, te maain menmen mit yaaim mamu wit ke God. Ti esiuwerem epei au, ti enen ehisisa.” ²² Mitik hirak kemtau him im, hirak han kekrit pike ken hirak kine han enuk kentar hirak ketenen menmen yapirwe kinapen kakwet mit em weinim.

²³ *Jisas kiwaainaan katip mit disaipel narak kar ik: “Hiram hat tru te mit kerek netenen menmen yapirwe te hir nanwis God naanmipri.”

²⁴ Hir mit disaipel narak nemtau him mirak,

* **10:19** Eks 20:12-17; Diu 5:16-20, 24:14; Je 5:4
10:38, 6:20; Mk 8:34

* **10:23** Mk 4:19; 1Ti 6:17

* **10:21** Mt

h̄ir neh̄inh̄in neriuerem, te h̄irak wen ketpor, “Pipep nai, hi hetpi. H̄iram hat tru te m̄it h̄ir nan̄ino wit ke God nanu nantikerek. ²⁵ H̄irak miyak kamel (h̄irak iuwe k̄ire hos) kakno kakitet hei me t̄ik m̄it nekerwo menmen neriuerem h̄irak ap hat wok iuwe mar ke m̄it netenen menmen yap̄rwe h̄ir hanhan nanises h̄im me God te h̄irak naanmampri.” ²⁶ M̄it disaipel n̄irak nemtau h̄im im, te h̄ir han kekrit nitehiyan nar ik: “H̄iram h̄im mar im, te neim̄in h̄ir nantike God nanu nan̄it h̄irak naanmampri a? Taauye!” ²⁷ *Jisas k̄ip̄ri ketpor, “H̄ir m̄it ne t̄i ap te nan̄iak menmen miut̄ip̄ h̄ir nankaap h̄iras, te h̄ir nan̄it h̄im̄in yaaik h̄ir nantike God nanu. God kerek. H̄irak God kertei menmen yap̄rwe h̄irak kakriakem kak̄ikaap m̄it kakriuwerem.”

²⁸ Pita h̄irak ketp̄wek kar ik: “Haiu m̄inaaiw̄ir menmen yap̄rwe misesit.” ²⁹ Jisas h̄irak kat̄ip̄, “Hi hetpi werek. M̄it miyap̄r kerek n̄inaaiw̄ir witeik, o heiyiuwe o kikrek o yenten o miye haai o n̄ikerek n̄ir nentar h̄ir nis̄isa hetike h̄im mai yaaim, h̄ir nanu t̄i nan̄it 100 witeik, ³⁰ heiyiuwerer, kikrek, yenterer miyerer haairer, n̄ikerek n̄ir netike t̄i meiyam. Te h̄ir m̄it nan̄rekyor enum enum nan̄ntar h̄ir nises h̄im mai. Maain, h̄ir nan̄it h̄im̄in yaaik h̄ir nantike God nanu nan̄it tipmain tipmain enum eik. ³¹ *In ek m̄it kerek h̄ir nin̄in, maain h̄ir nankaru. In ek h̄ir m̄it kerek h̄ir n̄ikaru o h̄ir m̄it wein̄in, maain h̄ir iuwe nanin̄in m̄it han.”

Jisas kat̄ip̄ wikak h̄irak kaki, te maain h̄irak

* **10:27** Jop 42:2; Mk 14:36 * **10:31** Mt 20:16; Lu 13:30

*pike kakikrit**(Mt 20:17-19; Lu 18:31-34)*

³² Hır wen nitet yayiwe nepno wit Jerusalem, Jisas kinini ken. Mıt disaipel nırak hır nertei mıt iuwe neit Jerusalem hır hanhan nankıp kaki, te hır han kekrit. Mıt miyapır han kerek nis-esik, hır nınaain. Jisas hırak pike kerp kemerır mıt disaipel nırak nar hiswiyen wik (12), hırak ketpor menmen maain mıt neit Jerusalem hır nanrekyıwekem. ³³ *Hırak ketpor kar ik: “Nıkıp emnep yi eiyımtau! Haiu mamno Jerusalem. Hi Mıtık ke wit ke Mıtık Iuwe, mıt iuwe pris kerek newet God menmen me mıt, hır nantike mıt ninin nertei him lo me Moses, hır nantauhis hır nehimıtena hi hahi, hır nanriuweta hi eno his me mıt han hır ap ne Isrel, te hır naniyep hi hahi. ³⁴ Hır nanıtıtaunaan hır nanınikın tımank mamıntera, hır nanwaai nıpın naniyep. Hır naniyep hi hahi, te maain wı wikak epei men, hi pike hahıkrit hahu.”

*Jems ketike Jon hırakıt hanhan tatre mıtıkıt iuwe**(Mt 20:20-28)*

³⁵ Jems ketike Jon hırakıt nıkerek hırakıt te mıtık niuk mırak Sebedi hırakıt ten tırıpıt Jisas tetpıwek tar ik: “Mıtık Iuwe, hawır hanhan (o weikıkıt) menmen hawır wituthiyem.” ³⁶ Hırak ketpıwekıt, “Hi herekyi mekam?”

³⁷ Hırakıt tetpıwek tar ik: “Ti ewisawır maain ti naanmampre mıt, hawır wautikewit hawır waukepit naanmampre mıt hawır wawu menep

* **10:33** Mk 8:31, 9:31

his yaa'im metike his henkik mit." 38 *Hirak ketp>wekit kar ik: "Yi yepitari yi yitauhi menmen wisenum. Yi te eiwis menmen enum mamnen mamiwep mamir ke menmen enum hiram mamnen mamiyep o au?" 39 *Hirakit tewenhi tar ik: "O, hawir werteyem." Jisas ketp>wekit, "Maain menmen enum mamiwep mamir ke hiram mamiyep. 40 Te hi ewisi yi eitikewa naanmampre mit te yi yau menep his yaa'im o his henkik mai au. Hi taau. Mit han kerek God Haai kehimiteni, maain hir keriyen nanu ein nantikewa naanmampre mit."

41 Hir mit disaipel han nar hiswiyen (10) nemtewem, hir han enuk neriuwe Jems ketike Jon. 42 *Te Jisas hirak kari mit disaipel nirak ketpor kar ik: "Yi yertei mit kerek ninin mit naanmipror hir nenipi hir enises han kir. 43 *Te yi ap eirak menmen emir im au emit. Keimin ke yi hiras kakre iuwe kakinini, te hirak kakriak menmen mi. 44 Keimin ke yi hiras hanhan kakinini kakre mitik iuwe, te hirak ekriak menmen mi weinim. 45 *Hi Mitik ke wit ke Mitik luwe hi ap han te hir mit nanriak menmen mai au, taauye! Hi han te hi ariak menmen me mit hi akepi. Hi hahi te hi akepi yi mit ne ti yapirwe. Hi akepi atihis te God kakiwep au. Hirak kaktip yi yaain."

*Jisas kikaap mitik hak nanamir toto
(Mt 20:29-34; Lu 18:35-43)*

* 10:38 Mk 14:6; Lu 12:50 * 10:39 Ap 12:2; Rev 1:9 * 10:42
Lu 22:25-26 * 10:43 Mt 23:11; Mk 9:35 * 10:45 1Ti 2:5-6

⁴⁶ Hır nen niun wit Jeriko. Maain Jisas epei kaknaaiwir wit ik kaktike mit nırak, hır nitet yayiwe netike mit yapırwe. Hırak mitık Batimias nanamır toto hırak nıkan ke Timias, hırak kau yayiwe kitehi mit nanwetıwek pewek me menmen hırak kakım. ⁴⁷ *Hır mit netpıwek Jisas ke wit Nasaret epei kan, te hırak kınap kenınewek kar ik: “Jisas ti Nepenyek ke maam nıpu iuwe Devit, ti han etwenına ekepa.” ⁴⁸ Hır mit yapırwe nenerek netpıwek hırak kekintıp, te hırak au. Hırak kınap kenınewek him iuwe ham kar ik: “Nepenyek ke Devit, ti han etwenına ekepa.” ⁴⁹ Jisas hırak kerp ketpor kar ik: “Enınewek eiyık einen.” Te hır nenıne mitık ik nanamır toto hır netpıwek nar ik: “Ti han yaaik ehu. Ekrit. Hırak epei kenınut.” ⁵⁰ Hır netpıwek te hırak kenke saket kewırem mıwaai ti, hırak kın kekrit kerp ken kiun Jisas. ⁵¹ Jisas kitıwekhi kar ik: “Ti hanhan hi erekyut mekam?” Mitık enuk nanamır toto ketpıwek kar ik: “Mitık Iuwe, ti ekepa hi ahır ein ein.” ⁵² *Jisas ketpıwek, “Ti eno we. Ti epei han kiteta hi ekepit, te ti ehu werek.” In ek kerekek hırak kır ein ein kisesik ken yayiwe eik.

11

*Jisas ken wit Jerusalem kıre mitık iuwe king
(Mt 21:1-11; Lu 19:28-40; Jo 12:12-19)*

¹ Maain hır epei nen menep wit Jerusalem, hır nerp wit Betfasi menep mınıu (o neiyıp) mit newek neiyıp ke nu Oliv. Te Jisas hırak kerıuwet

* **10:47** Mt 9:27, 15:22 * **10:52** Mk 5:34

m̄it̄ik̄it̄ disaipel t̄irak wik, ² h̄irak ketp̄iwek̄it̄ kar ik: “Yi eino wit kike p̄inak eik e. Yi eirekir wit kau n̄im̄+n̄ kike, te yi eiȳr donki n̄ik̄ik (h̄irak k̄ire hos) m̄it̄ h̄r nekaaip waai kau teruk k̄irak kiyau nu. M̄it̄ h̄r nau sip k̄irak wen au. Yi eisiupanek eiȳk̄ einen. ³ M̄it̄ han h̄r nanitihi, ‘Yi ȳr̄iak menmen im yenmak?’ te yi eiȳt̄por eiȳr ik: ‘H̄irak M̄it̄ik̄ Iuwe kiau kare hanhanek kakt̄iwek.’ Yi eiȳt̄por eiȳr ek, te h̄r nan̄siuwerek kaknen waswas.” ⁴ Te h̄irak̄it̄ ten t̄ir hos n̄ik̄ik keit weip̄r ke w̄inak, te h̄irak̄it̄ tesiupanek. ⁵ M̄it̄ han nerp menep nit̄iwek̄ithi nar ik: “Yi yenmak te yi yesiupan donki ik ek?” ⁶ H̄irak̄it̄ tetpor menmen n̄ipaa Jisas ketp̄iwek̄it̄, te h̄r newis̄ik̄it̄ h̄irak̄it̄ teiȳk̄ ten. ⁷ H̄irak̄it̄ teit donki teriyaak teiȳk̄ ten Jisas. H̄r m̄it̄ disaipel n̄irak newis̄ saket m̄r (h̄ram m̄ire laplap) m̄iwaai menterik. Te Jisas kewik. ⁸ H̄r m̄it̄ yap̄rwe newis̄ saket m̄iwaai t̄i neses yayiwe neriuwerem. M̄it̄ han h̄r neremir nu heneik neiȳm̄ nen newis̄m̄ m̄iwaai yayiwe kerek h̄r net̄iwem me ni me yayiwe p̄inak p̄inak. ⁹ *H̄r m̄it̄ han nin̄+n̄ nen netike m̄it̄ han nisesik h̄r n̄nap nat̄ip nar ik: “Haiu emwen̄ipi God. M̄it̄ik̄ ik h̄irak kekreh̄r ke God te haiu hanhan God h̄irak kakrek̄ȳiwek̄ yaaim naanmamprewek. ¹⁰ God kak̄ikaap m̄it̄ik̄ ik h̄irak menep kakin̄+n̄ naanmamprai haiu m̄it̄ kar ke n̄ipaa maam n̄ipu kiau Devit kin̄+n̄ naanm̄ire maamrer n̄iau. God h̄irak yaaik iuwe!” ¹¹ Jisas h̄irak ken kiun wit Jerusalem h̄irak ken kin̄ik̄ w̄inak iuwe ke God ein. Epei h̄inkew̄i, te

* 11:9 Sam 118:25-26

Jisas kerenaan k̄ir menmen, h̄irak p̄ike ken wit eik, h̄irak ketike m̄it disaipel n̄irak nar hiswiyen wik (12) h̄ir p̄ike nen wit Betani.

Jisas kat̄ip nu fik h̄irak ap kakine nu n̄ikim meiyam au

(Mt 21:18-19)

¹² Teip hekrit, h̄irak k̄inaaiw̄ir wit Betani, Jisas n̄inp̄i maak kepno. ¹³ *H̄irak k̄ir nu fik kerp yan̄im̄in ein, te h̄irak ken kak̄ir nu n̄ikim mari mewik o au. T̄iwei wein̄im keremem. H̄irak ap wepni yaaik wen au. ¹⁴ *Te h̄irak ketp̄iw̄ek kar ik: “Maain ti ap ari eine nu n̄ikim meiyam au.” M̄it disaipel n̄irak nemtewek h̄irak kat̄ip.

Jisas ken w̄inak iuwe ke God kep̄ir m̄it kerek nesiuwe menmen

(Mt 21:12-17; Lu 19:45-48; Jo 2:13-22)

¹⁵ H̄ir nen niun wit Jerusalem, Jisas h̄irak ken kekere w̄inak iuwe ke God. Te h̄irak kep̄ir m̄it kerek nesiuwe menmen neit pewek mererim. Epei au, h̄irak kep̄ir m̄it kerek neit menmen newet God em nekre w̄inak iuwe ke God. H̄irak keweik̄in k̄inaan me m̄it enun h̄ir nekreh̄ir pewek me m̄it ne wit ham. H̄irak keweik̄in yeno me m̄it enun h̄ir nesiuwe hore tap̄i men m̄it pris kerek newet God em. ¹⁶ H̄irak ap kewis m̄it h̄ir n̄inan menmen meit w̄inak iuwe ke God n̄im̄in ein, au! ¹⁷ *Epei au, h̄irak ketpor h̄im kar ik: “Yi ap yertei h̄im mau t̄iwei me God mat̄ip mar ik: ‘Yi yertei w̄inak kai h̄irak k̄ire w̄inak ke m̄it ne wit yap̄irwe h̄ir nan̄inen nanwenan̄ipi nanitauhi

* **11:13** Lu 13:6 * **11:14** Mk 11:20 * **11:17** Ais 56:7; Jer 7:11

menmen nanit nımın a?’ Te yi mit yırıakek kar ke wınak ke mit enun nekintıp menmen.”

18 *Hır mit iuwe Pris kerek ninın naanmıpre pris han, hır netike mit hır ninın nertei hım me Moses, hır nemtewek te hır nimenıpın Jisas nankıp nanırkeik. Hır nıneinık nentar mit yapırwe hır han yaaik nanımtau hım me Jisas. 19 Maain menep wıtaan, Jisas hırak ketike mit disaipel nırak hır nınaaiwır wit nen.

*Mit kerek hır han kitet God nitıwekhi menmen, hır nantıwem
(Mt 21:20-22)*

20 *Wanewik hır pıke nanıno wit Jerusalem, hır nesipaat nu Fik. Hırak keweıwei kaa. 21 Hırak kırek te Pita han kitet menmen Jisas nepıp ketpim. Te hırak ketpıwek kar ik: “Mitık Iuwe, nepıp ti hatıp nu fik ik enum, te hırak epei kaa.” 22 Hırak Jisas katıp mit disaipel nırak kar ik: “Yi han kitet God. 23 *Hi etpi werek. Mit han nantıp mınıu (o neiyıp) ik, ‘Ekrit eno emın wan eik,’ hır ap han kitet wik au, hır han kitet menmen hıram mamnen mamır ke nıpaa hır natıp, menmen mamnen mamır im e. 24 *Te hi hetpi werek. Menmen yi yitehi God em, yi han kitet yi eitıwem, maain yi eiyıt menmen mamır im. 25 *Me wı yi eiyırp wınak ke God, yi eiyitehi God me menmen, yi eiyırtei mitık hak yi han enuk eiriuwerek, yi ap han ekitetim emıt, te Haai kit God keit wit kırak hırak kakısak menmen enum yi yırıakem hırak

* 11:18 Mk 14:1; Lu 22:2 * 11:20 Mk 11:14 * 11:23 Mt 17:20;
Lu 17:6 * 11:24 Mt 7:7 * 11:25 Mt 5:23, 6:14-15

ap han ekitetim au. ²⁶ Yi wen han ekitetim, te God ap kakisak menmen enum yi yiriakem, au emit!”

Mit iuwe nitehi Jisas keim'in keriuwetek hirak kiriak menmen im

(Mt 21:23-27; Lu 20:1-8)

²⁷ Hirak katip epei au, hir pike nan Jerusalem. Hirak keke ti kitet winak ke God keit nim'in ein, mit iuwe kerek nin'in mit pris kerek newet God menmen, hir netike mit nin'in nertei him lo me Moses, hir netike mit kerek hir niuk mir iuwe, hir nen nir Jisas. ²⁸ Hir nitiwekhi nar ik: “Keim'in keriuwetit ti hiriak menmen heit in?”

²⁹ Jisas hirak ketpor kar ik: “Hi itihi menmen ham. Yi yayitpo te hi etpi keim'in keriuweta hi han hiriak menmen im. ³⁰ Hirak keim'in keriuwet Jon hirak kikir mit neriuwe tipar? Hirak God o Jon hirekes han kitetim?”

³¹ Hir natipan nar ik: “Haiu mamtip God hirak keriuwetek kan in, te hirak kakitpai, ‘Yenmak te yi yemtau him mirak au?’ ³² Haiu mamtip hirekes han kitetim keremem, te hir mit in nanweik'in sip nanwetai.” (Hir mit iuwe ninaain mit nererik nan nentar hir mit yapirwe han kitet God keriuwet Jon te hirak katip mit him mirak.) ³³ Hir natipan epei au, hir natip Jisas nar ik: “Haiu ap merteyek au.” Te Jisas hirak ketpor, “Yi eiyitpo keim'inek au, te hi ap te etpi keim'in keriuweta hi han hiriak menmen im. Taauye!”

12

Him me mit enun naanmipre ni me waai wain nikim

(Mt 21:33-46; Lu 20:9-19)

¹ *Jisas wen kepu wɪnak iuwe ke God, hɪrak katɪp mɪt miyapɪr en hɪm mɪre tok piksa kar ik: “Nɪpaa mɪtɪk hak kamɪr ni me waai wain nɪkim. Hɪrak kime nɪwa me nan keseniuwem, hɪrak kekin hei kewis yemtɪ iuwe, te hɪrak kakɪntɪrer wain tɪpar, hɪram mamɪkiuwe hei mɪram. Epei au, hɪrak kime kɪnaan iuwe nokim, te mɪt hɪr nanwim nanɪr mɪt enun nanɪnen nankintɪp menmen. Hɪrak kewis mɪt han hɪr naanmɪprewem. Hɪr naanmɪprewem, hɪrak ken wit hak yanɪmɪn. ² Maain wain nɪkim mɪram mewɪnki, hɪrak haai ke ni im e hɪrak keriuwet mɪtɪk kɪrak ken kakɪr mɪt nɪpaa naanmɪpre ni mɪrak, hɪrak kakɪt nɪkim me waai im. ³ Te hɪr mɪt netenenik nakɪp pɪke nesiuwerek kehis ken. ⁴ Maain haai ke ni im hɪrak pɪke keriuwet mɪtɪk hak, te hɪr nenep paan kɪrak nerekyɪwek enum. ⁵ Maain hɪrak keriuwet mɪtɪk hak, te hɪr nakɪp kaa. Te hɪrak keriuwet han, hɪr nɪrɪakem narek narek. Mɪt han hɪr naa, mɪt han au. ⁶ *Hɪrak wen ketenen kiutɪp, hɪrak nɪkan kɪrak. Maain hɪrak kesiuwerek kɪkaru ken. Hɪrak han kitet kar ik: “Hɪr nanɪmtau hɪm mɪrak.” ⁷ Hɪr mɪt nɪrek te hɪr natɪpan nar ik: “Ik ek kakɪt menmen me haai kɪrak. Haiu emkɪp kaki te haiu mamɪt menmen me haai kɪrak. ⁸ *Hɪr natɪp nar ek, hɪr netenenik nakɪp kaa, hɪr newɪr yɪnk kɪrak keit witeik. ⁹ “Hɪrak mɪtɪk kerek kamɪr ni hɪrak kakɪrak mekam? Hɪrak kaknen kaknep mɪt enun in nani, hɪrak kakwis mɪt han naanmampre ni mɪrak. ¹⁰ *Yi ap yertei werek werek hɪm me God mɪt

* **12:1** Ais 5:1-2 * **12:6** Mt 3:17 * **12:8** Hi 13:12 * **12:10**
 Sam 118:22-23; Ap 4:11

nisesim mau tiwei hiram matip mar im:

‘Nu teinik kerek mit nime winak hir nineinik,
hirak kerekek kaku kakre teinik mitik.

11 God hirekes kiriakem, te haiu mit han kitet
hiram yaaim.’”

12 Hir mit iuwe ne Isrel neit winak iuwe ke
God nansiuwe mit nantenen Jisas te hir ninaain
mit yapirwe nererik neit ein. Hir nertei hirak
kesiuwor him keriuwe him tok piksa im em. Te
hir ninaiwirek nen.

*Mit nitehi Jisas me mit hir nanwir pewek me
takis*

(Mt 22:15-22; Lu 20:20-26)

13 *Maain mit iuwe neriuwet mit han ne Farisi
kekek ninin nises him me Moses netike mit kerek
nises him me Herot te hir nan nanri han ke
Jisas. 14 Hir nan niun Jisas hir nitiwekhi nar ik:
“Mitik iuwe, haiu mertei ti mitik yaaik. Ti atip
werek, ti han kitet haiu mit yapirwe mipiran. Ti
ewepyapir him me God hatip haiu mit miyapir
em keremem. Te ti etpai. Him me Moses kewisai
haiu mamwir pewek me takis mamno mitik iuwe
ke Rom niuk mirak Sisa o au? Haiu emwirem o
au?”

15 Jisas hirak kertei hir newenin him nanri han
kirak neriuwerem, te hirak ketpor kar ik: “Yi
yenmak te yi yaiwisisewek yairi han kai a? Yi
yayit pewek kei kiutip eiyik einen hi ehirek.”

16 Hir newetiwek neiyik nan newetiwekem,
hirak kirem. Te hirak ketpor kar ik: “Ninaan
me keimin im e? Keimin niuk mirak mewik?”
Hir natip nar ik: “Mitik iuwe Sisa kerekek.”

* 12:13 Mk 3:6

17 *Te Jisas hirak ketpor, “Yi eiwet Sisa pewek me takis mirak, te eiwet God menmen mirak.” Hir nemtewek, hir han kekrit neriuwerek.

*Mit nitehi Jisas me mitik kaa maain kakikrit
(Mt 22:23-33; Lu 20:27-40)*

18 *Maain kike mit han nises him me Sadyusi hir nan. Hir han kitet mit hir naa maain hir pike nanikrit au. Hir nen niun Jisas nitiwekhi nar ik: 19 **“Mitik Iuwe, Moses hirak kewis him mar im: ‘Mitik hak kaki, te mite pirak wepu, hire wine nikerek wen au, mitik heiyuwe o nikik kaktiwe, hir naniyewan hire wawine nikerek ne mitik epei kaa.’* 20 *Nipaa mit hispinak wik (7) ne haai kiutip hir nepu. Hirak iuwe mitik keit mite, te hirak kaa ap kine nikerek nei au.* 21 *Maain niminek ketiwe hirak kaa ap kine nikerek nei au.* 22 *Hir narek narek kike yiu ketiwe kaa. Maain mite ip hire waa.* 23 *Maain hir mit yapirwe pike nanikrit nanu, hire waure mite pe keimin? Hir mit hispinak wik (7) nipaa epei netiwe ye!”*

24 Jisas ketpor kar ik: “Yi yetari menmen yentar yi yepitari him me God metike menmen mirak iuwe. 25 Maain, hir mit pike nanikrit, hir nanit miyapir au. Miyapir nanit mit au. Hir nanu nanre mit ensel ne wit ke God.

26 **“Ne mit hir pike nanikrit, yi ap yekine him Moses kewisim me nu tiwei hirak si taak ap kaa a? Hirak God katip Moses kar ik: ‘Hi God ke Ebrahim, Aisak tetike Jekop.’* 27 *Hirak God ke mit*

* 12:17 Ro 13:7 * 12:18 Ap 23:8 * 12:19 Diu 25:5 * 12:26 Eks 3:2, 6

epei naa neit au. H̄rak God ke m̄t h̄r nepu. H̄r naa neit au, h̄r nepu. Yi yep̄tari a?”

*H̄m me God m̄t nanin̄n nanisesim
(Mt 22:34-40; Lu 10:25-28)*

²⁸ M̄t̄ik kiut̄ip ke m̄t kerek h̄r nin̄n nertei h̄m me Moses nat̄ip m̄t em, h̄rak kan kemtau m̄t h̄r nat̄ipan nenehan, h̄rak kertei Jisas ketpor werek werek. Te h̄rak kit̄iwekhi kar ik: “H̄m mekam h̄ram iuwe min̄n h̄m yap̄rwe n̄paa God kewet Moses em h̄rak kewis̄m te haiu emisesim?” ²⁹ *Jisas ketp̄iwek kar ik: “H̄m h̄ram iuwe min̄n h̄m ham h̄ram im: ‘Yi m̄t ne Isrel n̄kip emnep eiȳmtau! M̄t̄ik Iuwe God h̄rak kiut̄ip kerekek. ³⁰ Yi hanhan M̄t̄ik Iuwe God eiriuwe han ki ketike h̄m̄n ki.’ ³¹ *H̄m mises h̄m ham min̄n h̄ram im: ‘Yi hanhan eiriuwe m̄t han nar ke yi hanhan h̄ras.’ H̄m wik im min̄n, h̄m ham yap̄rwe h̄ram m̄karu.”

³² *M̄t̄ik ik kerek kertei h̄m lo me Moses, h̄rak kat̄ip kar ik: “M̄t̄ik Iuwe ti at̄ip werek. Ti at̄ip h̄rak God h̄rak kiut̄ip. H̄rak kerekek kepu. Han au. ³³ *Haiu hanhan M̄t̄ik Iuwe God keriuwe han kai mam̄r ke haiu hanhan h̄ras, te im min̄n menmen haiu si tat̄im mamwet God em o menmen haiu mewepwarem mewet God em.”

³⁴ H̄rak kat̄ip epei au, Jisas h̄rak kertei h̄rak m̄t̄ik kat̄ip werek, te h̄rak ketp̄iwek kar ik: “Ti han kit̄ yaaik te ti hises h̄m me God werek werek.”

* **12:29** Diu 6:4-5 * **12:31** Lev 19:18; Ga 5:14; Ro 13:9; Je 2:8

* **12:32** Diu 4:35; Ais 45:21 * **12:33** Diu 6:5; 1Sml 15:22; Hos 6:6

Hirak katip epei au, mit han hir ninaain nanit+wekhi menmen ham.

*Jisas kitehi mit hir han kitet Kraiss hirak keim-in
(Mt 22:41-46; Lu 20:41-44)*

³⁵ Jisas wen katip keit winak iuwe ke God, hirak kitehi mit kar ik: “Nenmak mit kerek hir ninin nertei him lo me Moses hir natip Mitik Kraiss kerek God kehimitanek hirak Nepenyek ke Devit kerekek? ³⁶ *Nipaa God Himin Yaaik kikiak han ke Devit te hirak kewis him mau tiwei kar ik: ‘Mitik Iuwe God katip Mitik Iuwe kai Kraiss kar ik: “Ti hau menep his yaaim mai ere hi enep mit enun nepan nit hi ehinini.” ’ ³⁷ *Devit hirak hirekes kenewek Mitik Iuwe kirak. Te hirak karkeik hirak kire Nepenyek ke maam nipu kirak Devit kerekek a?” Te mit miyapir yapirwe hir han yaaik nemtau him mirak.

*Jisas kene mit kerek ninin nertei him lo me
Moses*

(Mt 23:1-36; Lu 11:37-54, 20:45-47)

³⁸ Jisas hirak wen katip mit miyapir him mirak hirak ketpor kar ik: “Yi naanmampre hirras me mit kerek hir ninin nertei him me God. Hir nare nanino ein ein, hir neriuwet saket yaaim nokim me mit kerek hir netenen pewek yapirwe netike mit hir nertei menmen iuwe. Hir han yaaik te mit miyapir nanitpor, ‘Haai, ti epei han?’ neit wit maket kerek mit nesiuwe menmen. ³⁹ Hir nanu yeno ne mit niuk mir iuwe neit winak ke God, hir nanu yeno ne mit niuk mir iuwe neit winak ke mit hir nanim menmen. ⁴⁰ Hir newises miyapir

* 12:36 Sam 110:1 * 12:37 Lu 19:48

kerek mit n̄r epei naa. H̄r nari winak m̄r metike menmen m̄r yap̄rwe. H̄r prea yap̄rwe h̄r newises mit ek te mit yap̄rwe nat̄ip h̄r yaain. Maain God h̄rak kakn̄p w̄isenum!”

M̄te enu menmen aurep h̄re wewet God menmen

(Lu 21:1-4)

⁴¹ *Jisas kat̄ip epei au, h̄rak ken k̄r t̄kenup m̄re bokis me mit h̄r new̄r pewek mekrerem newet God em. T̄kenup m̄re bokis m̄waai ein, h̄rak Jisas kau kereptim keit in. H̄rak k̄r mit yap̄rwe new̄r pewek mekrerem. Mit han netenen pewek yap̄rwe new̄r pewek yap̄rwe.

⁴² M̄te piut̄ip menmen aurep h̄re wetenen pewek kike, te h̄re wew̄r pewek wik m̄re toea miut̄ip. ⁴³ *Jisas h̄rak ken̄ne mit disaipel n̄rak h̄rak ketpor kar ik: “Hi etpi werek. M̄te ip h̄re wew̄r pewek h̄ram min̄n pewek me mit kerek h̄r new̄r pewek yap̄rwe mekrerem. ⁴⁴ H̄r new̄r pewek ham mekre t̄kenup m̄re bokis, te meiyam wen mepeit winak m̄r. H̄r new̄rem nan̄t menmen. Te h̄re au. H̄re wetenen pewek wik wew̄rem epei au, h̄re wawu wein̄m. H̄re waw̄t menmen waw̄m taauye! Meiyam meit winak k̄re au.”

13

Jisas kat̄ip mit nan̄waank winak iuwe ke God

(Mt 24:1-2; Lu 21:5-6)

¹ Jisas h̄rak k̄naaiw̄r winak iuwe ke God kakno witeik, h̄rak mit̄k hak disaipel k̄rak

* **12:41** 1Kin 12:9 * **12:43** 2Ko 8:12

ketp+wek kar ik: “Mit+ik Iuwe ehirem. Nan im yaaim. Winak im yaaim.” ² *Jisas ketp+wek kar ik: “Ti eh+ r winak yap+ rwe im e? Maain nan im mit han nan+nen h+ r nanwenem mamwaai t+ wein+ m.”

*Jisas kat+ p maain menmen enum mamnen
(Mt 24:3-14; Lu 21:7-19)*

³ H+ r nen nau m+ niu (o neiy+ p) mit nenewem neiy+ p me nu Oliv h+ ram menep winak iuwe ke God p+ nak ein. Te Pita, Jems, Jon, tetike Andru h+ rak+ it tan menep tit+ wekhi h+ m tar ik: ⁴ “Ti etpai me w+ i God kehim+ tan menmen im h+ ram mamnen. Mekam mamin+ n mamnen te haiu mam+ rtei God kakr+ akem?” ⁵ Jisas ketpor h+ m m+ rak mar im: “Yi naanmampre h+ ras te h+ r mit nanwisiyek au. ⁶ *Mit yap+ rwe h+ r nan+nen nan+ kreh+ r kai nant+ p mit miyap+ r ne t+ i nan+ r ik: ‘Hi Mit+ ik Iuwe Kraiskerek God kehim+ tena hi han kerek.’ H+ r nanwisorek h+ r nanisesi. ⁷ Maain yi eiy+ mtau h+ m me mit h+ r nant+ p mit h+ r nan+ nepan menep o mit nan+ nepan yan+ m+ n, yi ap han ek+ krit ein ein au em+ t. Menmen im mamin+ n mamnen te w+ epei mamnen wen au. ⁸ *Mit ne weiw+ k ham h+ r netike mit ne weiw+ k ham h+ r nan+ nepan. Mit ne wit hak nantike mit ne wit hak h+ r nan+ nepan. T+ i kaktan+ k heriyai heryiyai. Haw+ au te ni meiyam mami mam+ t menmen au. Menmen enum im mamin+ n mamnen te maain God skelim mit me menmen enum h+ r n+ r+ akem. H+ ram mar ke m+ te weteiknen. Maain h+ re wawine n+ kan.

* 13:2 Lu 19:44 * 13:6 Jo 5:43 * 13:8 Ais 19:2; 2Kro 15:6

9 *⁹“Yi naanmampre hiras me menmen im e. Maain hır mıt nantıhis nanıryi yi yaino wınak ke kaunsil. Hır nanıt nıpın naniwep yayıt wınak ke God. Yi yayırp yayıt wınak ke kaunsil me gavman nantike mıt han ninın naanmıpre wit heriyai heriyai yayıntar yi yises hım mai. Te yi eiyıtpor menmen mai. ¹⁰ Yi eiyıtpor hım mai maminın, te mıt nerer wit wit hır nanımtewem. Te maain wı enum mamnen. ¹¹ **Maain yi eiyırp wınak ke kaunsil yi han ekitet yapırwe hım mekam yi eiyıtpor au emıt! Menmen God Hımın Yaaik kakıtpiyem kakwetiye, yi eiyıtpim. Menmen me han ki au. Taauye! ¹² Heiyiuwerer nanwet mıt enun kikrek nır hır nanınıp nani. Haairer nanwet mıt enun nıkerek nır, nıkerek han nanwet mıt enun haairer o miyerer hır mıt nanınıp nani. ¹³ *Maain mıt yapırwe hır han enuk nıneini nanıntar yi yises hım mai. Te neimın nanu nanıt nanısısa ere hır nani, maain hi etorhis hır nanu nantikewa haiu mamu mamıt wit ke God.

Maain menmen enum enum mamnen
(Mt 24:15-28; Lu 21:20-24)

¹⁴ *¹⁴“Maain yi yayır menmen enum mamıwaank wit mantike mıtık hırak kakırp wit kerek God kerıuwesısek. (Mıt kerek nekine tıwei ik nıkıp emnep yi han ekitet menmen im werek werek.) Yi mıt miyapır yayu provins Judia me wı im yi eırır eino einiu mınıu o neiyıp. ¹⁵ *Mıtık kerek kau kentar wınak siup, hırak ekıkıuwe eknen ekırp tı, hırak ap kakno wınak

* **13:9** Mt 10:17-20 * **13:11** Lu 12:11-12 * **13:11** Mt 10:19-22

* **13:13** Jo 15:18-21 * **13:14** Dan 9:27, 11:31, 12:11 * **13:15**

Lu 17:31

nim̄in ein kakit̄ menmen au emit! Hirak ekrīr ekno waswas kerekek. ¹⁶ Mit̄ik hak keit ni hirak pīke kakweik̄in kakit̄ saket mīrak au, emit! Hirak kakrīr waswas kerekek. ¹⁷ *Miyap̄ir kerek hir nep̄itu o miyap̄ir hir newet nīkerek nīm hir naam, menmen im enum mamnen mam̄iwaanki. ¹⁸ Yi eiyitehi God te menmen im mamnen wī me hawī hitan au emit! ¹⁹ *Maain me wī eim, hir mit̄ menmen mam̄iwaanki iuwe. Nīpaa wī God kewis tī ketike nepni ere in, menmen ap mewaank mit̄ nan̄ir ke menmen im mam̄iwaanki au. Wī eim epei man, maain menmen mam̄iwaank mit̄ nan̄ir im taauye! ²⁰ God hirak keremir wī im au, te mit̄ yap̄irwe hir nani nan̄inekt̄in te wit wein̄ik. Te hirak keremir wī yinam me mit̄ nīpaa hirak kehimīteni hir nīrak, hir nises hīm mīrak hirak kak̄ikepi.

²¹ “Maain wī eim e, te mit̄ik hak kak̄itpi kak̄ir ik: ‘Eiȳirek, hirak Mit̄ik Kraīs hirak keit in.’ O mit̄ik hak kak̄itpi, ‘Hirak kerp ein.’ Yi ap eiȳimtau hīm im au emit! ²² *Mit̄ enun tawewai (o newen̄in hīm) nan̄inen nan̄itpi, ‘Hi Mit̄ik Kraīs’ o hir nant̄ip, ‘Hi mit̄ik profet hi ewepyap̄ir menmen me God.’ Hir nan̄riak mit̄ menmen yaāim nīpaa hir nīrem au mam̄it nepni o nan̄it tī. Hir nan̄riakem te hir nare nan̄ri han ke mit̄ God kehimīteni hir nīrak, hir nan̄wisorek nan̄ises hīm mīr, te hir au taau. ²³ Yi naanmamre hiras. Maain menmen mamnen mam̄ir ke hi epei etpiyem.

Maain hi Mit̄ik ke wit ke Mit̄ik Iuwe hi pīke

* **13:17** Lu 23:29 * **13:19** Dan 12:1; Joe 2:2; Rev 7:14 * **13:22**
 Diu 13:1-3; Rev 13:13

*anen**(Mt 24:29-31; Lu 21:25-28)*

²⁴ * “Maain wɨ im, menmen enum mamɨwaank mɨt epei au, wepni kakɨr iuwe au, hɨrak kakweikɨn kakre wɨtaan, wenke ap te kakɨr taau. ²⁵ Hɨr hɨram mau nepni hɨram mamɨnke, menmen eim meit nepni hɨram mamtanɨk. ²⁶ * Menmen im epei man, te hɨr mɨt nanɨra hi Mɨtik ke wit ke Mɨtik Iuwe hi anen ewepyapɨr hɨrekes akre napɨ ke nepni. Menmen me haai merhɨhe mewepna, hi anen ehinɨn naanmampre mɨt. ²⁷ * Hi esiuwe mɨt ensel ne wit ke God hɨr nanɨno nanrer wit wit nanɨthis mɨt miyapɨr hi ehimɨteni hɨr nises hɨm mai.

Nu fik meteiknai menmen me wɨ maain menmen mamnen

(Mt 24:32-35; Lu 21:29-33)

²⁸ “Nu fik hɨram meteikni menmen me wɨ maain menmen mamnen. Maain wɨ kerek heneik mɨram hɨram mamsiunen, yi eiyɨrtei menep te wepni yaaik. ²⁹ Mar nu im, maain yi yayɨr menmen im hi hetpiyem hɨram mamnen, yi eiyɨrtei hi Mɨtik ke wit ke Mɨtik Iuwe menep te hi pɨke anen. ³⁰ Hi hatɨp werek. Mɨt miyapɨr in ek nepu nepeit, hɨr ap te nani ere menmen im hi hetpiyem hɨram mamnen. ³¹ Nepni metike tɨ mamwep mamweikɨn mamre nɨme mamɨwaank mamɨt te hɨm mai au mamu mamnen mamɨr ke hi hetpim.

Mɨt hɨr ap nertei me wɨ menmen im mamnen au
(Mt 24:36-44; Lu 17:26-30, 34-36)

* **13:24** Ais 13:10; Rev 6:12-14, 8:12 * **13:26** Rev 1:7 * **13:27**
Mt 13:41

32 **“Me wɨ menmen im mamnen, mɨt hɨr nepɨtariyem, mɨt ensel ne wit ke God hɨr nepɨtariyem, hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi epɨtariyem. God Haai kerekek hɨrak kerteiyem.* 33 **Yi naanmampre hɨras. Yi yepɨtari wɨ menmen im mamnen.* 34 *Menmen mamnen mamɨr ke mɨtɨk iuwe hak kakno yanɨmɨn. Te mɨt nɨrak nepɨtari wɨ mekam hɨrak pɨke kaknen. Hɨrak kehɨmɨtan mɨt hɨr naanmɨpre wɨnak kɨrak, hɨrak katɨp mɨtɨk hɨrak naanmɨpre weipɨr ke nɨwa ke wit kɨrak. Hɨrak ketpɨwek hɨm iuwe hɨrak naanmɨprewek werek werek.* 35 **Te yi mɨt naanmamre hɨras werek werek. Yi yepɨtari wɨ me Haai ke wɨnak hɨrak pɨke kaknen. Hɨrak kaknen wɨtaan o wɨ nɨmɨn o wanewik toto o wepni o hɨnkewɨ, yi yepɨtariyek.* 36 *Yi naanmɨpre hɨras te hɨrak kaknen wasenum kakri yi yaiwaai yi ap yayises hɨm mɨrak au.* 37 *Menmen hi hetpiyem, hi hetpiyem mamno mɨt miyapɨr yapɨrwe. Yi yapɨrwe naanempre hɨras! Yi yepɨtari wɨ mekam hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi pɨke anen.”*

14

*Mɨt nime nɨpɨn natɨp hɨr nanɨnep Jisas
(Mt 26:1-5; Lu 22:1-2; Jo 11:45-53)*

1 **Wɨ wik mepeit ere wɨ mɨt hɨr han tewenɨn wɨ Pasova kerek nɨpaa God kenep mɨt ne Isip hɨr naa te mɨt ne Isrel au. Mɨt hɨr newis yis mekre bret mɨr me wɨ im au. In ek hɨr mɨt pris iuwe kerek ninɨn mɨt pris han kerek newet God*

* 13:32 Ap 1:7 * 13:33 Mt 25:13-14 * 13:35 Lu 12:36-38

* 14:1 Mk 11:18; Hi 11:28

menmen me mīt, hīr netike mīt hīr nin+n nertei hīm lo me Moses hīr nererik nime nīp+n Jisas nīsaw+n nemit+wekp+n nantīwekhis nankīp kaki. ² Hīr natīp nar ik: “Wī haiu wen han tewen+n menmen me wī Pasova, haiu ap te mamtīwekhis mamkīp au. Haiu mamrīakem te mīt yapīrwe hīr nantikewai haiu mamnepan.”

*Maria wewen sanda mekiuwe paan ke Jisas
(Mt 26:6-13; Jo 12:1-8)*

³ *Me wī im Jisas hīrak keit wit Betani hīrak kepu wīnak ke Saimon nīpaa lepro mewik. Hīrak wen kepu yeno kaam menmen, mīte piutīp hīre wan wetenen mīn tīpar me nu nad nekenpī mīrak mīn+n yaaim mekrerek. Mīt hīr newīr pewek yapīrwe me menmen im. Hīre weket hīm mīrak wewen tīpar mentar paan kīrak. ⁴ Hīr mīt han nepu en hīr natīpan main main han enuk nar ik: “Wenmak te hīre wewen tīpar im wewenem wein+m? ⁵ Hīre wewen tīpar im au, te mītīk hak kaksiuwerem kakīt 300 kina kakwet mīt enum menmen auri, hīr nantīwem.” Hīr han enuk te hīr nenerep. ⁶ Te Jisas keneri katīp kar ik: “Yi eiwisiye ewīt! Yi yenmak te yi yerekyīwe enum. Hīre werekyo menmen yaaim. ⁷ *Hīr mīt enun netenen menmen auri, hekrit hekrit hīr nau netikewi. Wī ham yi han ki yi eikepi. Te hi ap ehu etikewi me wī yapīrwe, te yi yairekyo menmen yaaim au. ⁸ *Mīte ip hīre hanhan wīrīakem hīre epei werekyewem. Hīre weremani maain mīt hīr nanwisa hi awaai ehīkre hei. ⁹ Hi hetpi werek. Wit heriyai heriyai

* 14:3 Lu 7:37-38 * 14:7 Diu 15:11 * 14:8 Jo 19:40

kerek m̄t h̄r nan̄mtau h̄m yaaım mai, m̄t h̄r nan̄rtei menmen m̄te ip h̄re werekyewem, h̄r han kitetim h̄r han tewen̄nep.”

Judas kat̄p m̄t iuwe ne Isrel h̄rak kak̄kepi h̄r nan̄this Jisas

(Mt 26:14-16; Lu 22:3-6)

¹⁰ Jisas kat̄p epei au, Judas ke wit Iskeriot h̄rak m̄t̄ik kiut̄p ke m̄t disaipel hiswiyen wik (12) kerek nises h̄m me Jisas, h̄rak ken witeik. H̄rak ken kiun m̄t iuwe ne pris kerek newet God menmen me m̄t, h̄rak kewepyap̄r Jisas kakwet̄rek. ¹¹ H̄r m̄t en nerteiyek, h̄r han yaaik, h̄r nat̄p Judas h̄r nanwet̄wek pewek mamrerim. H̄rak k̄naiw̄ri ken han kitet h̄rak kakwet̄rek kak̄rkeik.

Jisas ketike m̄t disaipel n̄rak naam menmen me Pasova

(Mt 26:17-25; Lu 22:7-14, 21-23; Jo 13:21-30)

¹² *Maain w̄i miut̄p me w̄i m̄t h̄r ap newis yis mekre bret au, w̄i me Pasova kerek h̄r nenep sipsip mar ke n̄paa m̄t h̄r nenep sipsip te God kenep maamrer au, Jisas m̄t n̄rak nit̄wekhi nar ik: “Ti are eriuwet̄ai haiu mamno nein te haiu emrutmani menmen me w̄i Pasova?” (W̄i Pasova h̄ram w̄i m̄t h̄r han tewen̄n God h̄rak kenep m̄t ne Isip te maamrer ne Isrel au.) ¹³ Te Jisas h̄rak keriuwet̄ m̄t̄ik̄it wik te m̄t disaipel n̄rak h̄rak ketp̄wek̄it kar ik: “Yi yaino wit Jerusalem yi eiȳr m̄t̄ik̄ hak kerem̄me m̄n t̄par mekrerem, h̄rak kaksipeti. Te yi eiyisesik. ¹⁴ Yi eiyisesik eino w̄inak kerek h̄rak kakno kak̄krerek,

* 14:12 Eks 12:6, 14-20

yi eiyitehi mītik ke winak ik eiyir ik: ‘Mītik luwe kawir hirak kituthi haau meiyam miutip meit nīmīn weinīm te haiu mīt disaipel nīrak mantikerek emu mamīm menmen kerekek me wī Pasova mamwi?’ ¹⁵ Te hirak kakteikni haau miutip weinīm kau niu kerek yeno metike kīnaan mekreerek. Ein e yi eiraimani menmen te haiu mamīm.” ¹⁶ Hirak ketpīwekīt menmen te hirakīt ten wit Jerusalem, hirakīt tīr menmen mar ke nīpaa Jisas ketpīwekītem. Te hirakīt temani menmen me Pasova wī hir han tewenīn nīpaa God kenep maamrer nīr au.

¹⁷ Maain hīnkewī, hirak Jisas ketike mīt disaipel nar hiswiyen wik (12) hir nen winak. ¹⁸ *Hir wen naam menmen nau yeno em, Jisas hirak ketpor kar ik: “Hi hetpi werek. Mītik hak kiutip (o mītik keiyak) ke yi mīt yi yaam menmen yetikewa hirak kakwepayapīr hi eno his me mīt enun.” ¹⁹ Hir nemtewek, hir han kekrit nine han enuk, hir niutip niutip nenepepan nitīwekhi ere hir nepnepik hir nitīwekhi nar ik: “Hi ewepityapīr o au?” ²⁰ Hirak ketpor kar ik: “Hirak mītik kiutip ke yi mīt hiswiyen wik (12), hirak kiutip kaam menmen mekre sak kerepta. ²¹ Hi Mītik ke wit ke God hi ano hahi ahīr ke hīm me God mau tīwei hīram metpim. Te hirak mītik kerek kakwepayapīr hirak kakīwaank hīrekes. Nīpaa miye pīrak ap winaak te hīram yaaim. Te hīre epei winaak te in ek hirak kakīwaank hīrekes.”

Jisas kewet mīt disaipel nīrak komunjon hir

* 14:18 Sam 41:9

*naam**(Mt 26:26-30; Lu 22:15-20; 1Ko 11:23-25)*

²² H̄ir wen naam menmen, Jisas keit bret kitehi God kat̄ip h̄irak yaaik. Te h̄irak kewepik kewet m̄it ek ketpor kar ik: “Yi eit̄iw̄ek eiȳik. Ik h̄irak ȳink kai.” ²³ H̄ir naak, mar keremem te h̄irak keit wa hesnu t̄ipar wain mekrerek, h̄irak kitehi God kat̄ip h̄irak yaaik. Te h̄irak kewet̄irek h̄ir naam t̄ipar wain mekre wa hesnu. ²⁴ *Te h̄irak ketpor kar ik: “Im em h̄iram hemkre mai. Hi enip h̄im ham yaaim kontrak mam̄ke wit ke God mamnen. Hemkre mai mamwen te hi akaap m̄it miyap̄ir ariuw̄erem. ²⁵ Hi hetpi werek. Hi ap p̄ike eh̄im t̄ipar wain ere w̄i maain hi eh̄im t̄ipar wain yaaim n̄imnam mam̄it wit ke God.” ²⁶ H̄irak kat̄ip epei au, h̄ir nine henye. H̄ir nine henye, te h̄ir nen witeik n̄inaaiw̄ir wit Jerusalem, h̄ir n̄iniu nen m̄iniu (o neiȳip) ke nu Oliv.

*Jisas kat̄ip Pita maain h̄irak kakweik̄in sip kakwet̄iw̄ek**(Mt 26:31-35; Lu 22:31-34; Jo 13:36-38)*

²⁷ *In ek Jisas ketpor kar ik: “Maain kike yi yainaip̄isa. H̄im me God h̄iram mat̄ip mar im: ‘Hi God hi enep m̄it̄ik naanm̄pre sipsip, h̄iram mamr̄ir mamno heriyai heriyai.’ ²⁸ *Maain, God h̄irak kak̄koya hi p̄ike ekrit, hi eh̄in̄ini hi ano provins Galili.” ²⁹ Pita ketp̄iw̄ek h̄im iuwe kar ik: “H̄ir m̄it in nan̄inap̄isit nanr̄ir te hi au. Taauye!” ³⁰ Jisas ketp̄iw̄ek kar ik: “Hi hetput

* **14:24** Eks 24:8; Sek 9:11; Jer 31:31-34; 1Ko 10:16; Hi 9:20

* **14:27** Mk 14:50; Sek 13:7 * **14:28** Mt 28:16; Mk 16:7

werek. Witaan ik ek, suware kaktip wik wen au, ti eraupakın wikak atip mit hi epitari hirak keimın.” ³¹ *Te Pita katip him iuwe, “Hi hahi etikewit hi hahi, te hi aritpakın au. Taauye!” Hir mit nrak yapirwe natip narek.

*Jisas kitehi God menmen keit ni Getsemani
(Mt 26:36-46; Lu 22:39-46)*

³² *Hir natip epei au, hir nen wit ni meitai niuk mirak Getsemani. Jisas hirak katip mit nrak kar ik: “Yi eiyu in hi eno ehitehi God.” ³³ Hirak keit Pita, Jems tetike Jon, hirakit tetikerek ten wit hak. In ek Jisas hirak menmen menepiwerek hemkre, hirak kine han enuk. ³⁴ *Te hirak ketpiwerekit kar ik: “Hi hine han enuk ere hi hahi. Hi hanhan hirekes wisenum.” ³⁵ Hirak ken kike kiwaai ti kitehi God te menmen enum im mamsiurerek mamno. ³⁶ *Hirak kitehi God kar ik: “Haai kai ti hertei hirak menmen yapirwe. Ti esiuwe menmen enum im mamno emnopın emkeipo. Te hi hises han kai au, han kit.”

³⁷ Hirak katip epei au, hirak ken kir mitikit tirak tipwaai. Te hirak kene Pita kar ik: “Saimon ti hwaai a? Ti ap epu naanmipre mit nanınen me wi kike au a? ³⁸ *Yi naanmipre mit nanınen. Yi eiyitehi God te hirak Seten ap te kakinıni yi eiweikın sip eiweto. Yi han ki yaaik, te yink ki au kinapen kaki kaktikewa.” ³⁹ Hirak katip epei au, Jisas pıke ken ein kitehi God menmen kerek nipaa hirak kitiwekhıyem. ⁴⁰ Hirak pıke ken kiun mitikit tirak, te hirakit au pıke tiwaai

* **14:31** Jo 11:16 * **14:32** Jo 18:1 * **14:34** Jo 12:27 * **14:36**
Ro 8:15; Ga 4:6; Mk 10:38; Jo 6:38 * **14:38** Lu 11:4; Mt 6:13

nanamir mekses. Hirakit tekrit tepitari tetpivek mekam taauye. ⁴¹ Hirakit yink enuk hirak pike ken kan hirak ketpivekit kar ik: “Yi wen yawaai yinatın a? Epei werek emit! Eiyirek! Wi epei man te hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe hirak mitik hak kakwepayapir hi eno his me mit han nanrekyo enum hir nantenına. ⁴² Eiyikrit haiu emno. Yi eiyirek! Mitik kewepayapir epei kan keit in.”

Mit enun nan neithis Jisas

(Mt 26:47-56; Lu 22:47-53; Jo 18:3-12)

⁴³ In ek hirak wen katip, Judas hirak kan. Hirak mitik kiutip ke mit disaipel nar hiswiyen wik (12). Hirak ketike mit yapirwe hir netenen hine metike paap yoki. Hir mit iuwe ne Pris kerek newet God menmen me mit, hir netike mit ninin nertei him lo me Moses, hir netike mit iuwe ne Isrel, hir nesiuwe mit in nan. ⁴⁴ Nipaa hirak mitik Judas kerek kewepyapirek hirak ketpor kar ik: “Hirak mitik kerek hi eiyewewik emiwek tekep mirak, yi eitwekhis eitenenik eiriyaak eiyik eino.”

⁴⁵ Judas kan kiun Jisas hirak katip kar ik: “Mitik Iuwe.” Te hirak keiyewewik. ⁴⁶ Te hir mit han nan neithis Jisas netenenik.

⁴⁷ Te mitik kiutip kirak kerek kerp menep hirak ketenen hine ke his nokik, te hirak kiwaai hine kesipe nikip me mitik hak enuk eik. Mitik iuwe ke mit pris kerek newet God menmen me mit, mitik kirak kirak wok mirak weinim, hirak mitik ik ke Jisas hirak kesipe nikip mirak. ⁴⁸ Hirak Jisas kene mit han enun ein ketpor kar ik: “Yi epei yan yetauhis eiriuwe hine metike

paap yoki yar ke yi yeithis mitik enuk kekintip menmen a? ⁴⁹ *Hekrit hekrit hi etikewi haiu mepu winak iuwe ke God hi ewepyapir him mai. Te yi yetauhis auye! Yi yirak menmen im te him me God mit newisim mau tiwei hiram mamnen mamir em.” ⁵⁰ *Hirak katip epei au, hir mit disaipel narak hir ninaiwerek nirir nen.

Mitik pipiak hak kiutip hirak kirir ken

⁵¹ Mitik pipiak hak kiutip kerek kises Jisas, hirak kamir laplap mire hike misanu traup mirak. Hir mit han nantiwekhis, ⁵² te hirak kehiresiuri kenemtin laplap mirak hirak ke puk weinik kirir ken.

Jisas kewepyapir hirekes keit kaunsil

(Mt 26:57-68; Lu 22:54-55, 63-71; Jo 18:13-14, 19-24)

⁵³ Hir mit nari Jisas nen niun mitik iuwe hetpris kinin naanmipre mit pris kerek newet God menmen me mit. Mit iuwe pris yapirwe newet God menmen me mit, hir netike mit niuk mir iuwe, hir netike mit hir ninin nertei him lo me Moses, hir nererik nau ein nemeriyiwek.

⁵⁴ Hirak Pita ketepik yanimin, hirak ken kekreniwa ke winak ke mitik iuwe kinin mit pris han. Hirak ketike mit kerek naanmipre winak enuk hir nau si neminin his hit men si.

⁵⁵ Hir mit pris iuwe kerek newet God menmen me mit, hir netike mit han ne kaunsil hir ninatin mit nesiuwe him Jisas, te hir nankip kaki, te hir ninapin menmen enum hirak ketpim au.

⁵⁶ Mit yapirwe nesiuwe him Jisas neweniwek

* **14:49** Lu 19:47, 21:37; Jo 18:20 * **14:50** Mt 26:31

hım te hım mır ap mıpıram au. ⁵⁷ Mıt han nerp newenın hım natıp nar ik: ⁵⁸ *⁵⁸“Haiu memtewek hırak katıp, ‘Hi ewep wınak iuwe ke God mıt nimaak, te maain wı wikak hi pıke eimaak mıt ap te nanimaak taau.’ ” ⁵⁹ Hım me mıt in hıram ap mıpıram au.

⁶⁰ Hırak mıtık iuwe hetpris kerek kinın naanmıpre mıt kerek newet God menmen me mıt, hırak kerp kekleri kitehi Jisas kar ik: “Ti pıke etpai au a? Nenmak te hır mıt in neswut hım a?” ⁶¹ *⁶¹Jisas hırak kekintıp ketpor au. Mıtık iuwe hetpris hırak pıke kitıwekhi kar ik: “Ti mıtık Kraıs kerek God kehimıtenit, ti Nıkan ke Mıtık Iuwe kerek haiu mewenıpiyek o au a? Ti etpai!” ⁶² *⁶²Jisas hırak ketpıwek kar ik: “Hi hırekes kerekek. Maain yi eiyır hi Mıtık ke wit ke Mıtık Iuwe hahu menep his yaaim me God kerek hırak Iuwe tokik keit, hi anen ekre napı me nepni.” ⁶³ Mıtık iuwe hetpris hırak kepırpır kari saket mırak kewepim katıp hisiuwe kar ik: “Menmak te haiu mamrı mıt han nansiuwek hım a? ⁶⁴ *⁶⁴yi epei yemtau hırak katıp enum kekrehır ke God. Yi han kitet mekam a?” Hır yapırwe natıpan nar ik: “Hırak kırıak enum hırak eki.”

⁶⁵ In ek mıt han nenikın tımank menterik, hır newepnıwek ninaan meriuwe laplap, te hır nakıp neriuwe his mır nitıtıweknaan natıp nar ik: “Keimın kitep a? Ti profet te ti etpai.” Mıt han hır naanmıpre wepır nen nıwaaihis nenepıwek tekep.

* **14:58** Jo 2:19-21 * **14:61** Mk 15:5; Lu 23:9 * **14:62** Sam 110:1; Rev 1:7 * **14:64** Jo 19:7

Pita kepakin Jisas katip hi hepitarijek

(Mt 26:69-75; Lu 22:56-62; Jo 18:15-18, 25-27)

⁶⁶ Hirak Pita wen kepu witeik keit niwa ke winak, mite piutip wiriak menmen me mitik iuwe hetpris, ⁶⁷ hire wan wir pita kau si keminin his hit men si. Hire werp menep wetp>wek war ik: “Ti hirekes hetike Jisas ke wit Nasaret yi epei yariyakit.” ⁶⁸ Te Pita kiune him katip, “Henmak te ti hitauhi menmen im? Hi hepitarijek.” Hirak katip epei au, hirak ken kerp ya weipir. Te suware katip. ⁶⁹ Mite wen wipirek pike watip mit han nerp menep war ik: “Hirak mitik kises him me Jisas kerekek.” ⁷⁰ Pita pike kiune him katip, “Hi hepitarijek.” Maain kike, mit hir nerp menep natip nar ik: “Ti hises him mirak kerekek. Ti hirekes mitik ke provins Galili.” ⁷¹ Pita katip him iuwe ketpor kar ik: “Hi epitari mitik hak yi yitauhiyek au. Hi atip werek au, te God hirak kaknen kakiyep.” ⁷² *Hirak katip epei au, hirak suware pike katip. Te Pita hirak han kitet menmen Jisas nipaa ketp>wek kar ik: “Maain suware katip wik wen au, ti tewen eraupakin wikak.” Hirak han kitetim te hirak kine han enuk kikit.

15

Hir nesiuwe him Jisas kerp ninaan me mitik iuwe gavman Pailat

(Mt 27:1-2, 11-14; Lu 23:1-5; Jo 18:28-38)

¹ *Wanewik toto, mit iuwe pris kerek newet God menmen me mit, hir netike mit iuwe hir

* 14:72 Mk 14:30 * 15:1 Lu 22:66

netike mit ninin nertei him lo me Moses, hir netike mit han yapirwe ne kaunsil hir han kite-tim natipan. Epei au, hir nesenkek Jisas his mirak neriyaak neiyik nen newet mitik iuwe gavman Pailat ek. ² Pailat hirak kitiwekhi kar ik: “Ti Mitik Iuwe King ke mit ne Isrel o au?” Jisas ketp>wek kar ik: “Hirak him mit.” ³ Mit iuwe pris kerek newet God menmen me mit, hir nesiuwe him Jisas yapirwe. ⁴ Te Pailat kitehi Jisas kar ik: “Ti pike etpor au a? Hir neswut him yapirwe.” ⁵ *Jisas kekintip, te Pailat han kekrit keriuwerek.

Mitik Pailat katip mit hir nanwis nil emu his me Jisas

(Mt 27:15-26; Lu 23:13-25; Jo 18:39-19:16)

⁶ Tito yapirwe nipaa ein me wi im mit hir nehish nempep menmen me Pasova hir nitehi Pailat hirak kakikaisiu weipir ke mitik hak nipaa hirak ken kekre winak enuk. ⁷ Mitik hak niuk mirak Barabas hirak kepu winak enuk ketike mit enun yapirwe nipaa hir netike mit ne gavman hir nenepan, hir nenep mitik kiutip kaa. ⁸ Hir mit yapirwe nen niun Pailat nit>wekhi hirak kakriak menmen nipaa ein hirak kipriakem. ⁹ Hirak ketpor kar ik: “Yi han yaaik te hi eweti Jisas Mitik Iuwe ke Isrel hirak kaknen?” ¹⁰ Hirak kertei mit iuwe pris kerek newet God menmen me mit hir epei newet>wek Jisas nentar hir hemkre menepam han enuk neriuwerek. ¹¹ *Hir mit pris nikriak han ke mit yapirwe te hir nitehi Pailat ke Barabas. Jisas au. ¹² Pailat pike kitorhi kar ik: “Hi eweti Barabas, te hi arriak mekam

* 15:5 Ais 53:7; Mk 14:61 * 15:11 Ap 3:13-14, 13:38

heriuwe mitik yi eiwis niuk mirak Mitik Iuwe King ke Isrel a?" ¹³ Hir pike natip nar ik: "Ti ewenkek Jisas ekintar nu tentarakit." ¹⁴ Pailat ketpor kar ik: "Hi henmak? Hirak kiriak mekam enum?" Te hir wen ninap nenine his iuwe natip nar ik: "Ti ewenkekik ekintar nu tentarakit." ¹⁵ Pailat hanhan kakriak mit hir han yaaik. Te hirak kewetir mitik Barabas. Hirak katip mit narak hir naninap Jisas nanriuwe nipin. Hir nakip neriuwe nipin, Pailat hirak keriuwetek ken mit soldia narak te hir nanino nanwenkek Jisas kakintar nu tentarakit.

*Mit soldia hir nitetnaan Jisas
(Mt 27:27-31; Jo 19:2-3)*

¹⁶ Mit soldia ne ami hir neit nimin winak ke mitik iuwe, hir nari Jisas neiyik nen haau hak. Hir nenine mit han, ¹⁷*te hir neriuwet Jisas saket mire yiwir, hir nime wiwir tiktik enuk newisik keweikin paan kirak. ¹⁸ Hir nerp netpiwek nar ik: "Haai, Mitik Iuwe King ke Isrel, ti epei han." ¹⁹ Epei au, hir nenep paan kirak neriuwe niuk, hir nenikin timank menterik, nitehir nemipin newenipiyek. ²⁰ Hir nitit+weknaan nenwesisek ere werek, hir neriuwetek (o neres+wek) saket mire yiwir, hir pike newis saket mirak menterik, hir neiyik nanino nanwenkekik kakintar nu tentarakit.

*Mit newenkek Jisas kau nu tentarakit
(Mt 27:32-44; Lu 23:26-43; Jo 19:17-27)*

²¹ *Mitik hak niuk mirak Saimon hirak haai ke Rufas ketike Aleksanda, hirak ke wit Sairini,

* **15:17** Lu 23:11 * **15:21** Ro 16:13

h̄irak kepnen ni menep. H̄ir m̄it soldia h̄ir neit nu tentarak̄it neiȳik nimaasik h̄irak ek̄iker̄ir nu ik ke Jisas.

²² H̄ir nari Jisas neiȳik nen niun wit niuk m̄irak Golgota. Haiu meweik̄in h̄im haiu mat̄ip “Wit Paan Hesnu”. ²³ H̄ir newet Jisas t̄ipar wain marasin mekrerem, te h̄irak ȳink k̄irak kekek au. H̄irak k̄inapen te h̄irak kaam au. ²⁴ *H̄ir m̄it newenkekik kentar nu tentarak̄it, h̄ir neit menmen m̄irak neret̄it satu neiȳik n̄ir menmen h̄ir nant̄iwem.

²⁵ Wen hekrit iuwe wepni keh̄in k̄iniu kan, h̄ir newenkekik. ²⁶ H̄ir newis h̄im mentar nu nenmak h̄ir newenkekik nesiuwerek. H̄ir neiȳim nen newis̄im mau men paan k̄irak. H̄im im mat̄ip mar ik: “IK EK H̄IRAK M̄IT̄IK IUWE KING KE ISREL.” ²⁷ H̄ir newenkek m̄it̄ik̄it enuk̄it raskel wik t̄ir̄iak enum tetikerek. H̄irak m̄it̄ik̄it kau ken ke his yaaim, m̄it̄ik̄it hak kau ken ke his henkik. ²⁸ * (Mar im h̄im me God n̄ipaa m̄it newis̄im mau t̄iwei h̄iram epei man. H̄iram mat̄ip mar im: “H̄ir han kitet h̄irak k̄ire m̄it̄ik̄it enuk raskel k̄ir̄iak menmen enum.”)

²⁹ *M̄it kerek h̄ir nan nen ein h̄ir nit̄it̄iweknaan netp̄iwek nar ik: “Ko! Ti m̄it̄ik̄it kerek ti ewep w̄inak iuwe ke God ti p̄ike eimaak me w̄i wikak? ³⁰ Ti ekaap h̄irekes ekiuwe nu tentarak̄it eh̄irp t̄i.” ³¹ Mar im m̄it iuwe pris kerek newet God menmen me m̄it, h̄ir netike m̄it nin̄in nertei h̄im lo me Moses, h̄ir nit̄it̄iweknaan nat̄ipan nar ik: “H̄irak k̄ikaap m̄it han, te h̄irak k̄ikaap h̄irekes

* **15:24** Sam 22:18 * **15:28** Ais 53:12 * **15:29** Sam 22:7, 109:25; Mk 14:58; Jo 2:19

taauye! ³² Ti Mitik God kehimitenit ti Mitik Iuwe ke Isrel, ti ekiuwe ehirp ti, te haiu mamrit han kitetit.” Mitikit hir newenkekikit tau niu tetikerek, hirakit tetpwek enuk tetikeri.

Jisas nepei kaa

(Mt 27:45-56; Lu 23:44-49; Jo 19:28-30)

³³ *Wepni kan kau nimin iuwe ere hinkewi, witaan toto miwapin wit yapirwe. ³⁴ *Nepei hinkewi Jisas kenepip him iuwe katip kar ik: “Eloi Eloi Lama Sabaktani?” Haiu meweikin him haiu matip mar im: “God kai God kai. Kenmak te ti hinaiwira eweikin sip eweto?” ³⁵ Mit han nerp menep hir nemtewek hir natip nar ik: “Eiyimtewek. Hirak kenine Ilaija.” ³⁶ *Mitik kiutip kesiuknen ken ein keit mosong o nik me wan eik (hiram mire wum nikik), hirak kewis tipar wain mesine mekrerek, hirak kewisik kentar niyen pike kan kewetiwekek kakimisek katip kar ik: “Haiu mamir te Ilaija kaknen kaknektin Jisas kakwisik kakirp ti o au.”

³⁷⁻³⁸ *Jisas kenepip miutip him iuwe, hirak kaa. Hirak kaa, laplap iuwe miwapin ya weipir me mit nehimitan em me God meit winak iuwe ke God meit nimin ein hiram mewep pinam pinam mau nimin mau niu ein ere men miun ti eim. ³⁹ Hirak mitik iuwe kerek naanmipre mit soldia han, hirak kerp menep kir Jisas hirak kaa, hirak katip kar ik: “Mitik ik hirak Nikan ke God.”

⁴⁰ *Miyapir han netikerek nerp ein, te hir nerp yanimin. Maria pe wit Magdala wetike Salomi,

* **15:33** Emo 8:9 * **15:34** Sam 22:1 * **15:36** Sam 69:21

* **15:37-38** Hi 10:19-20 * **15:40** Lu 8:2-3

h̄ir netike Maria miye pe Joses ketike n̄ikik k̄irak Jems h̄ir nerp ein. ⁴¹ H̄ir miyap̄ir in nises Jisas me w̄i h̄irak kau keit provins Galili, h̄ir newet̄iwek menmen h̄irak kaam. Miyap̄ir han yap̄irwe n̄ipaa netikerek nan nen wit Jerusalem nerp ein.

M̄it newis Jisas kekre hei iuwe kewen kin̄ik keit m̄iniu (o neiȳip)

(Mt 27:57-61; Lu 23:50-55; Jo 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Maain petko mat̄ip, Josep ke wit Arimatia kan k̄ir Pailat kentar h̄irak m̄it̄ik iuwe hak ke kaunsil. H̄irak kemer̄ir God kaknen naanm̄ipre m̄it. H̄irak ap k̄inaain au, te h̄irak ken k̄ir Pailat kit̄iwekhi ke herwe ȳink ke Jisas. ⁴⁴ Pailat han kitet kar ik: “Jisas epei kaa? Ko!” Te h̄irak ken̄ine m̄it̄ik iuwe soldia kerek naanm̄ipre m̄it soldia han, h̄irak kit̄iwekhi me Jisas epei kaa o au. ⁴⁵ M̄it̄ik eik ketp̄iwek Jisas epei kaa, te Pailat kewis Josep kak̄ithis herwe ȳink k̄irak. ⁴⁶ Josep h̄irak kew̄ir pewek keit laplap yaaim m̄ire hike, h̄irak kenke Jisas ȳink k̄irak kew̄ir laplap keweiknenik kewap̄inek kewis̄ik kekre hei ke nan iuwe. Epei au, h̄irak keriuwet nan iuwe keiyepet hei h̄im k̄irak. ⁴⁷ Maria pe wit Magdala wetike Maria miye pe Joses, h̄ir n̄ir wit Josep kewis Jisas k̄iwaairi.

16

Jisas p̄ike kekrit

(Mt 28:1-8; Lu 24:1-12; Jo 20:1-10)

¹ Maain w̄i Sabat h̄iram epei men, Maria pe wit Magdala wetike Salomi, h̄ir netike Maria miye pe Jems, h̄ir neit menmen yaaim m̄in̄in neiȳim

nen nanir Jisas nanwen yink kirak. ² Wepni kewep kan hekrit iuwe me wɨ Sande te hir nen hei kirak. ³ Hir nepnen hir natipan nar ik: “Keimin kakinkawir nan kiwapin weipir kihi kentar nan hirak nimenuk?” ⁴ Hir nen menep ein hir nikaamnaan nir nan keit pinak ein. Nipaa mitik hak keweiknik keriuwetek ken pin ein. ⁵ Hir nen nipiun hei eik, hir nen nitetik nen nimen ein. Te hir nir mitik pipiak kau yeno me pinak me his yaaim. Hirak kamir laplap nokim yaaim hiram mire hike. Te hir nehinhin han kekrit neriuwerek.

⁶ Hirak ketpor kar ik: “Yi ap einaain au. Yi yinyatin Jisas ke wit Nasaret kerek hir mit newenekik kau nu tentarakit. Hirak epei kekrit kau. Hirak kepu in au. Yi eiyir yeno nipaa hir newisik kiwaairi. ⁷ *In ek yi eino eitip Pita ketike mit disaipel han Jisas ketpor kar ik: ‘Hi ehinini ano provins Galili.’ Maain yi eiyirek eiyit ein eiyir ke nipaa hirak epei ketpi.”

⁸ Hir miyapir nen witeik nirir nen ein, hir nepirpir iuwe han kekrit neriuwerek. Hir natip mit him au. Hir ninaain nekintip nen.

*Maria pe wit Magdala hire wir Jisas
(Mt 28:9-10; Jo 20:11-18)*

⁹ * [Me wɨ Sande hekrit enum eik, Jisas kekrit kinaaiwir hei. Hirak kekrit kau wanewik, hirak kinin kewepyapir hirekes me ninaan me Maria pe wit Magdala. Nipaa hirak kepir herwe enum mar hispinak wik (7) mekrerep hiram metpaan men minaiwirep. ¹⁰ Hire epei wir Jisas, te hire

* **16:7** Mt 26:32; Mk 14:28 * **16:9** Lu 8:2

wen watip mit nipa netikerek hir nariyan. Hir wen han teweninek nikitek. ¹¹ Hire wen wetpor hire wirek hirak kepu, te hir nemtau him mire au.

*Mitikit disaipel wik tir Jisas keit yayiwe
(Lu 24:13-35)*

¹² Maain mitikit wik tirak ten wit hak tirek, te hirak keweikin his hirekes kire mitik hak. ¹³ Hirakit nepei terteyek, hirakit pike ten tatip mit disaipel han narak, te hir nemtau him mirakit au.

*Jisas katip mit disaipel narak menmen hir enis-
esim
(Mt 28:16-20; Lu 24:36-49; Jo 20:19-23)*

¹⁴ *Maain, hir mit disaipel narak hiswiyen kiutip (11) nau naam menmen, Jisas kan keneri kentar hir han to enuk nepu, hir ap nemtau him me mit nipa nepei nir Jisas. ¹⁵ *Hirak ketpor kar ik: “Yi eino heriyai heriyai eirer wit wit kerek mit miyapir newi, yi eiwepyapir him yaaim mai, mit yapirwe nanimtwem. ¹⁶ *Neimin nanimtau him mai nanisesim, yi eikiri. Maain God kaktorhis, hir mit miyapir narak. Neimin nemtau him nanisesim au, God han kitet menmen enum hir niriakem skelim mit kakinterim. ¹⁷ *Mit kerek hir nises him mai, hir nanriak menmen im nankinau niuk mai. Hir nanpir herwe enum hiram mamno, hir natip him ham nipa hir nerteyem au. ¹⁸ *Hir nantenen manpen o yemik o hir nanim menmen enum menep mit, hir

* **16:14** 1Ko 15:5 * **16:15** Ap 1:8 * **16:16** Ap 2:38, 16:31, 33

* **16:17** Ap 2:4, 10:46, 8:7 * **16:18** Lu 10:19; Ap 28:3-6, 4:30, 5:16

ap te nani au, h̄ir nanu werek. H̄ir nanwis his mam̄antar m̄it h̄ir n̄inap, te maain h̄ir nanre yaain.”

*God keithis Jisas ken wit k̄irak Heven
(Lu 24:50-53; Ap 1:9-11)*

¹⁹ *M̄it̄ik Iuwe Jisas ketpor epei au, God ket̄iwekhis ken wit k̄irak. H̄irak ken kau menep his yaaim me God. ²⁰ *Maain m̄it disaipel n̄irak h̄ir nen heriyai heriyai nerer wit wit m̄it miyap̄ir newi, h̄ir newepyap̄ir h̄im me Jisas. M̄it̄ik Iuwe Jisas h̄irak kekepi h̄ir n̄iriak menmen yaaim kerek n̄ipaa kerek m̄it n̄irem au. Te m̄it h̄ir nertei h̄im im m̄it netporem h̄iram yaaim.]

Mep̄ir keremem

* **16:19** Ap 2:33-34, 7:55-56; Ef 1:20; 1Pi 3:22 * **16:20** Ap 14:3; Hi 2:3-4

lxxxv

Him Yaaim Me God
The New Testament in the Au language of Papua New
Guinea
Nupela Testamen long tokples Au long Niugini

copyright © 1992 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Au

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-12-03

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

4e85f348-3df4-5add-b32a-49bcafe3752a